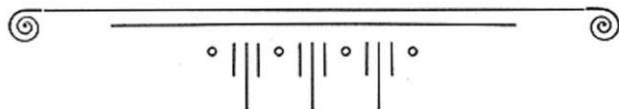

LJUBLJANSKI ZVON

Iz mračne zarje.

I.

Janek, s čim si njivo posejal,
ti sirotek črni?
Le poglej, kaj zazorelo ti
v noči je srebrnil
Suha trava, oj, stoklasa, oj,
leno ti vrši —
kje dekline je, ki te mara zdaj,
oj, osliček ti!
Saj oral in kopal in sejal
sem vse dolgo leto,
v solncu črn kot oglje sem postal
s to nesrečo klete.

II.

In pokosil sem planino
pozno že sinoči,
da v oči ne videl tožne
bi cvetlici mroči.
Ali tiho in s solzami
roža mi je dela:
Naj umrjem, za teboj le
plakam že uvela.
Kaj zakopal si v gomilo
jasnih dni plamene?
Slušaj jok ljubezni svoje,
v žalosti rojene!

III.

Bela reka se vije med skalami
in vali žubore in pojo,
na srebrnem pesku vila stoji
in vabi na zeleno me dno:

»Lice blede ti je in oko motnó,
umrlo v prsih ti je srce,
pridi, pridi v naročje moje sladkó,
s poljubi ti utešim gorje.

Belo vse in prelestno mi je telo
in ustne so tako mi sladké!
Brez ljubezni na svetu ti je težko,
z razkošjem strastnim čakam nate.«

Vila plava, se koplje, čarobna vsa,
odseva v solncu ji snežno telo —
Oj, kako si mi zemlja hladna bila,
pogrezni, reka, na svoje me dno!

C. Golar.

V sveti noči . . .

*S*veta noč . . . Z nebá hitijo
kerubinov kori;
ljudstva vernega so polni
cerkve sveti dvori.

»Mir ljudem!« . . . v ekstazi sveti
cerkev vsa prepeva.

»Mir ljudem!« . . . ven v tihe teme
glas vesel odmeva.

»Mir ljudem!« . . . Ah, duša moja
pa zaman ga čaka
in zaman po izgubljenem
paradižu plaka!

A. Gradnik.

G r e h.

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

III.

edelja je bila, solnce je sijalo in Tone se je napravljaval v cerkev, da bi zvonil k jutranji maši. Truden je bil in zaspan; popil je kavo, kruh je spravil v suknjo in je šel. Ko je bil na pragu, se je vrnil v izbo, ali ko je odprl duri, ni vedel več, čemu se je vrnil.

»Kaj ne greš? Pozno je že.«

»Zbogom, mati!«

»Če ti je slabo, Tone, ostani doma in lezi! Vse rdeče oči imaš.«

»Nisem bolan . . . zbogom!«

In je hotel odpreti duri, toda vrnil se je hitro, stopil je k postelji, potegnul je odejo z znojža in jo je razprostrl.

»Kaj pa delaš, Tone?«

— Nič ni bilo, neumen sem bil! — je mislil Tone, ozrl se je na brata, ki je spal mirno, in obšla ga je globoka groza. Bratove trepalnice so bile nekoliko odprte in skozi ozke presledke so gledale naravnost nanj bele oči.

»Zbogom, mati!«

Ko je šel, je stopila mati na prag in je gledala za njim; tudi on se je ozrl na ovinku, zamahnil je z roko in je zavil hitro na desno, na ono stran, kjer so se vzdigali iz doline pusti klanci.

Nedeljska in mirna je bila vas, v nedeljskem jutranjem solncu so se svetile hiše, se je svetila cerkev od daleč. Ljudi je srečaval poredkoma — ženske, ki so se bile napotile k maši iz daljnih hribovskih vasi in ki so šumele mimo njega v pisanih naščeperjenih nedeljskih krilih. Prišla je debela ženska z velikim molitvenikom v roki in ga je pogledala začudeno.

»Kaj nisi ti ministrant?«

Nič ni odgovoril in je šel dalje.

— Kako bi šele izpraševali, ko bi šel po veliki cesti! — si je mislil. Zdaj bi moralo pač že zvoniti in cerkovnik bo čakal. —

Skoro vesel čut ga je obšel, ko se je domislil cerkovnika. Tam pač stoji na pragu in gleda po cesti navzdol in čaka. »Presneti fant,

zaspal je! Ali bi ga prijel za ušesa!« Na sredo ceste je stopil in zdaj gleda, morda je del celo roko nad oči . . .

Kmalu ni bilo več hiš ob poti; samo tupatam še siromašna koča, pol lesena in s slamo krita, duri zaprte in okna, kakor da bi bilo znotraj vse izumrlo. Nato pa se je vzdignil klanec strmo v hrib — na poti kamenje, robide ob poti in vsenaokoli tiha, žalostna pokrajina.

Zazvonilo je k jutranji maši. Tone je postal in je gledal doli na vas, ki je ležala v dolini bela, od rose in jutranjega solnca umita. Gledal je in breme na srcu je bilo težje.

Lepa je vas in vse je lepo na svetu, lepa je celo ta neizmerna žalostna pokrajina, in on je sam in težko breme leži na srcu, ne gane se, tišči ga k tlom . . .

Romal je križem po razvoženih kolovozih, po ilovnatih stezah preko lazov, po kamenitih klancih, ki so se vzpenjali v hrib, spuščali se v dolino. Spočetka so ga žulili črevlji, ki jih ni bil vajen in jih je obul samo ob nedeljah, toda kmalu ni več čutil nog, hodil je, koder so ga nosile. Solnce se je vzpenjalo hitro, trava se je sušila, zrak je bil miren in topel.

— Zdaj je maša pač že pri kraju! — je mislil in je šel počasi po neznanem samotnem klancu, ki se je bil vzdignil iz ozke globeli. — Cerkovnik je zvonil sam, morda je šel pogledat gori in je videl odprte duri. Morda ga je celo poklicalo, kakor je poklicalo mene . . . Naj bo v božjem imenu! —

Težko mu je bilo, ali žalost je bila mirna, ves strah je minil.

Ob klancu so rasle visoke robide in robidnice so bile že črne in sočne. Trgal je in zobal, skoro presladke in premehke so bile že jagode; ko je posegel v grm, da bi upognil težko polno vejo, se je oprasnil in kri se je prikazala na roki. Obrisal se je hitro z zelenim listom, zastudilo se mu je in šel je dalje.

Med lazi je bila živa meja iz samega leščevja. Stopil je s poti in je odgrnil veliko zeleno listje. Toda lešniki so bili večjideli še mehki in se niso dali robkati; robke so bile še zelene in sočne.

Od daleč je zapelo nerazločno, zatrepetalo je v zraku.

— Zdaj je že blagoslov, ljudje že vstajajo. —

Zabolelo ga je in ni pomislil nič in se je vrnil.

— Če me vprašajo, zakaj nisem šel k maši, pa povem vse po vrsti, naj se zgodi karkoli. —

Kakor da bi se mu nekaj zasvetilo, je zamežnil z očmi in strnil obrvi.

— Kaj bi se pač zgodilo? Kaj sem pač storil? —

Toda zasvetilo se je samo in je švignilo mimo.

— Naj se zgodi karkoli, zdaj je že itak vse izgubljeno.

Spomnil se je na kosilo. Zdaj že diši v kuhinji in mati stoji pred ognjiščem; v cerkev ne more, zato ker nima obleke; stoji pred ognjiščem, naočnike globoko na nosu, v rokah molitvenik. In izza naočnikov kapajo solze, Bog vedi zakaj . . .

Vračal se je in je bil že na hribu, odkoder se je videlo po dolini. Tam doli se je svetila velika cesta, kakor črna procesija se je vilo skozi vas in še onostran vasi so se pomikale črne gruče skozi dolino; od daleč se je videlo, kakor da bi stale mirno, samo včasih se je zasvetilo nekaj belega v solncu, svetla židana ruta.

Tone je zavil naravnost po stezah preko polja, da bi ne srečaval ljudi. Črevlji so bili mokri in blatni, tudi na obleki se mu je poznalo, da ni bil v cerkvi, in roke in ustnice so bile črne od robidnic.

Že je bil blizu doma, preskočil je plot in je šel preko vrta. Po stezi za plotom je prišel nedeljsko oblečen fant, postal je in je zaklical: »Potepal si se!« Tone se ni ozrl in je stopil v vežo.

Bilo je že blizu poldne, mati je čakala.

»Kakšen pa si, Tone? Kod si hodil?«

»Potepal sem se!« je odgovoril Tone in mati se je začudila.

»Kaj nisi bil pri maši?«

»Nisem bil. Zunaj sem bil, v lazih.«

Mati ga je pogledala in se je prestrašila. Videla je, da je bolan, in opazila je celo, da se mu noge tresejo. Ko je sedel za mizo, je bil majhen in ubog, kakor ga še ni videla. Tone je bil droben in slaboten, samo glava je bila nenaravno debela — čelo visoko in zelo vzbočeno, lica zabuhla, sive barve, oči so bile velike in so se svetile v čudni sivi luči. Nikoli ni bil Tone vesel, oči so gledale resno in srepo iz mladega obraza, tudi njegove besede so bile kakor besede starca in celo glas njegov je bil globok.

Mati se je prestrašila in srce se ji je stisnilo v nerazumljivi bolečini. Pred leti nekoč je bil dejal zdravnik, da je Tone bolan, in ni mu verjela. Ali zdaj se je srečal njen plašni pogled s srepim njegovim in vsa je vztrepetala.

»Štruklje sem ti skuhala danes, zato ker si bolan.«

Tone se je razveselil štrukljev, toda mati se mu je zasmilila.

— Glej, tako je skrbela vse dopoldne, mislila je name. Bog vedi, kje je dobila denarja, da je skuhala štruklje. In da sem bolan, misli!

»Po kosilu pa ležeš, Tone; ves slab si in' oči imaš vse rdeče.«

Tudi Tone sam je začutil, da je truden in da bi spal . . . lepo zatisnil oči, in vse bi minilo, nič misli več, ne strahu.

Jedel je hitro in z veliko slastjo, po kosilu pa je splezal po vegastih, škripajočih stopnicah na podstrežje in je legel v seno.

Tam so bila odprta velika vrata in prav pod njim je bila cesta. Ljudje so hodili mimo, vsi nedeljsko oblečeni, smejali so se in razgovarjali veselo. Tudi na ono stran, na vrt, so bila odprta vrata in tam sta prišla včasih po stezi fant in dekle, roko okoli pasu, glava ob glavi . . . Glej, ljudje se imajo radi in so veseli.

V senu mu je bilo vroče in ni mogel spati; še težja mu je bila glava in pred očmi se mu je bleščalo, dasi je bilo solnce za streho.

Vstal je in je stopil pred odprte duri.

— Kaj bi se zgodilo, če bi skočil zdaj doli na cesto? Tako nizko je, da bi se komaj oprasnil. In čemu bi skakal? —

V tistem trenutku se je pripeljala mimo gosposka mestna kočija, gospod in gospa sta sedela v njej. Pripeljala se je mimo in je izginila v tistem hipu.

— Kam se pač peljeta? Pač daleč v svet, po velikih belih cestah, v mesto. In tam so visoke hiše, donebesni stolpi, čudo ob čudu je tam, in ljudje so gosposko oblečeni, hodijo veselo po širokih belih cestah in nič skrbi in nič žalosti in vsega dobrega dovolj. Tja bi šel človek in še dalje bi šel, do morja. In preko morja, nezmerne morja v beli ladji, zmerom dalje po velikem lepem svetu.

— Tako zaduhlo je tukaj; spal bi. —

Legel je in ni mogel spati. Oči so mu bile zatisnjene, ali slišal je vse, tudi če se je zgenila bilka v senu in najbolj razločno je slišal svoje žalostne misli. Ležal je dolgo in senca na sosednji hiši se je plazila zmerom višje; bilo je pač že pozno popoldne in zdavnaj že je bilo odzvonilo k litanijam.

Zaškripale so stopnice in Tone se je prestrašil. Prišla je mati, stala je vrh stopnic in v roki je držala skodelico kave in kos belega kruha. Tako plašen, ubog in poln ljubezni je bil njen obraz, da se je Tonetu zasmilila.

»Ali si spal, Tone?«

»Nisem, prevroče je.«

»Kave sem ti prinesla in kruha.«

Postala je in je čakala, da bi Tone izpregovoril in da bi potem morda sedla poleg njega v seno in da bi govorila, kakor sta govorila včasih, ko sta bdela pozno v noč in je bilo stice obema polno upanja.

Ali Tone je molčal, bolela ga je njena ljubezen.

»Jej, Tone, in potem malo zaspi! Tako nemirno si spal sinoči.«

— Ali morda vendar kaj sluti? — je pomislil. Morda je kaj slišala, ko sem govoril po noči v sanjah. In zdaj ne ve natanko, rada bi po ovinkih spravila iz mene. —

Pogledal ji je pazljivo v obraz in srce mu je bilo nemirno.

»Kaj sem govoril v spanju?«

»Govoril si in kričal, pa ni bilo razumeti ničesar . . . Kaj se ti je sanjalo?«

»Pozabil sem!« je odgovoril malomarno, skoro neprijazno in se je obrnil v stran.

Mati je postala in nato je šla. Dokler so škripale stopnice, je ležal Tone mirno in se ni okrenil, ali vedel, da se je ozrla mati vrh stopnic in je čakala, da bi jo ogovoril. Ko so utihnili koraki v veži, je sedel in je popil kavo, polizal je tudi sladkor, ki je bil na dnu.

— Da bi se že znočilo! Kako počasi se mrači nočoj in kako nizko je še senca tam! —

Mračilo se je in na ulici je bilo živahneje, tudi na stezi za vrtom. Na podstrešju pa se ni shladilo; zaduhlo je bilo kakor prej in dišalo je zmerom močnejše po senu. Tone je stal pred vrati in je gledal na ulico; kadar je začul glasove spodaj, se je skrtil, da bi ga kdo ne opazil.

— Kako se smejo vsi! Starci so, pa se smejo kakor otroci, in glej, poljubujejo se celo tam za vrtom. Imajo pač vsega dovolj in nič jim ni treba misliti, ne skrbeti. Tudi jaz bi rad tako živel . . . in popeljal bi se v mesto, iz mesta še dalje, do morja, preko morja v beli ladji . . .

Hipoma so prišle sanje, lepe, vroče, polne solnca in pisanih barv. Prišle so, ali razveseliti ga niso mogle. Sanjal je in še v sanjah je zavzdihnil, zahropel. Breme je ležalo na srcu in se ni hotelo geniti.

— V tistem hipu, ko doseže senca vrh strehe, se odpravim. Bog vedi, če se je že kaj izpremenilo tam, če je še vse, kakor je bilo. Morda so duri še odprte, kakor sem jih bil ostavil, tudi deska je morda še na istem mestu. Samo pogledati bi bilo treba — takoj bom vedel, če je bil kdo tam ali ne. In potem bo jasno tudi vse drugo.

Mislil je naporno in težko je čakal, da bi dosegla senca vrh visoke strehe. Plazila se je počasi in Tone se je vselej oddahnil, kadar je izginila v senco nova vrsta opeke.

— In če bi bilo vse tako, če bi, postavim, nihče še nič ne slutil, nič ne vedel, potem bi se dalo pač še napraviti, vsaj čakati bi se dalo . . . Vse bi lepo pospravil, skrtil kam tisto mačko, očedil desko, obrisal kri — —

Ali vztrepetal je od studa in od groze, že od same misli so se mu šibila kolena.

— Vse je izgubljeno, nič se ne da več napraviti in vseeno je, če slutijo ali ne. —

Napotil se je; sosednja hiša je bila vsa v senci in sinje sence so plavale že tudi po nebu. Stopal je po stopnicah oprezno, tihotapsko, da bi ne zaškripale in bi slišala mati, ki je bila morda v veži.

— Preko polja pojdem in kadar pridem, bo že noč. —

Ovinek je bil velik — preko polja in travnikov, po blatnih stezah, preko jarkov, po holmu gori skozi smrekov gozd in od druge strani v vas, naravnost proti cerkvi.

Šel je hitro, po travniku je tekkel, skakal je preko jarkov in kmalu je bil na holmu. Hladno je bilo tam, zrak je bil miren in blagodišeč. Videlo se je po vasi doli, kjer so se vžigale luči, in zdelo se mu je, da sliši vesele glasove.

— Tako žive mirno in nič jim ni na srcu. —

Tudi gozd je bil miren, prijazen, razprostiral se je na ono stran v daljavo, hrib se je vzdigal za hribom in sam tih, miren gozd. Tja bi šel človek, izgubil se in legel . . .

Navzdol je stopal bolj počasi, bal se je, da bi koga ne srečal.

— Samo da bi prišel varno do pokopališča in potem mimo zidu do vrat. Če ne stojte tam fantje in kade . . . ali če ne sedi pred farovškim vratom cerkovnik in čaka, da bi zaklenil duri v zakristijo. Morda jih je že zaklenil, da bi prišel prej v krčmo. —

Prestrašil se je in je pospešil korake.

— Predolgo sem čakal, pot ni bila kratka in tega nisem pomislil. Ničesar ne pomislim . . . že takrat bi bil moral ravnati vse drugače. —

Plazil se je ob pokopališču in noge so se mu tresle od strahu. Nikogar ni bilo za cerkvijo in stopil je že hitro, da bi skočil s par koraki do duri, ko so mu noge odrevenele.

— Zdaj, prav zdaj je cerkovnik v zakristiji. Luč je prižgana. Tam stoji in pospravlja obleko in potem pojde pometat pred oltar . . . Kako bi se zdaj vrnil? Nocoj mora biti, drugače ne bo nikoli. —

In strah ga je hipoma minil, šel je mirno, prijel je za kljuko in je odprl.

V zakristiji je gorela sveča, skoro je že dogorevala in mehki vosek je lil po svečniku.

— Šel je že in je pozabil ugasniti svečo, tako se mu je mudilo v krčmo. Lahko bi se kaj vžgalo. —

Ugasnil je luč, nato je odklenil duri v cerkev; ključ je bil v ključalnici. Naglo, s sklonjeno glavo je stopal mimo velikega oltarja; ni pripognil kolena in tudi prekrižal se ni.

Plezal je po vijugastih stopnicah in dolga je bila pot, ovinek za ovinkom, nikoli ni bilo konca. Nič ni tupal ob zidu, ali noge so vedele pot, stopale so varno. Postal je pred okencem in je gledal po dolini; mirno je ležala vas tam doli, luči so gorele mirno nocoj, nobena ni vztrepetala; in zadaj so se vrstili hribi, v temno daljavo, do lepega neba . . . Tja bi šel človek, tja daleč . . .

Bil je pred durmi, odprte so bile. Toda domislil se je in ni prestopil praga, šel je po stopnicah dalje; ko je stopil, se je dotaknil vrvi in zaškripalo je zgoraj.

— Glej, čemu tratim čas? Precej bi bil moral storiti in zdaj lezem še gori! —

Toda vesel je bil na tihem, da je odložil za trenotek. Ko je stal pod zvonovi, je potrkal narahlo na veliki zvon; zazvenelo je zamolklo. Poslušal je in zvenelo je dolgo, počasi je romal glas v dolino in tam je pač stala mati in je slišala in se je začudila. Potrkal je močnejše na mali zvon in zastokalo je, zatrepetalo. Zdaj se je pač zdrznila mati in je pogledala proti cerkvi . . .

— Čas je zdaj! —

Vračal se je hitro; spotaknil se je, ko je skočil preko trojih stopnic, padel je na kolena in zabobnelo je zamolklo, vrvi so se zgenile in zgoraj je zaškripalo.

Prestopil je prag.

— V božjem imenu zdaj, naj bo že karkoli. —

Ob durih je stala deska prislunjena.

— Ali sem jo bil prislonil, ali je nisem bil vrgel stran? —

Dotaknil se je in izpreletela ga je groza, ni je mogel prijeti. Šel je dalje, da bi poiskal telo; na kupoli se je svetilo, ali bil je bel kamen; skozi razbito šipo je sijalo nanj večerno nebo.

Tone je sedel na kamen, sključil je život in oprl glavo v dlani.

— Zdaj sedim in nisem opravil še ničesar. —

Vstal je in truden je bil, da bi se opotekel. Mimo obraza mu je prifrftal netopir, frftal je okrog njega in nato je zletel skozi duri, kjer se je vzdigal zunaj veliki kameniti križ.

Počasi in omahovaje je stopal Tone, kamor je bil letel netopir; sključil se je, ko je prestopil prag, in ko je stal za velikim kamenitim križem na ozki, poševni kositrni strehi, se mu je zameglilo pred očmi, sedel je in je drsal počasi navzdol . . . navzdol . . .

Dva izleta na Rusko.

Črtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

(Konec.)

onji naši so bili prisopihali z nami 1513 metrov visoko, in obstali smo pred največjo postajo vse vojaško-gruzinske ceste, pred Mletimi. Mlety imajo enonadstropno postajo. Tukaj prenočuje največ turistov, ker je največ udobnosti. Zlasti tisti, ki se peljejo iz Tiflisa zjutraj ob sedmih s prvo pošto, ostajajo čez noč v Mletih. Mi smo se pomudili tukaj le kako četrte ure, da smo zamenjali konje, ki se menjavajo na vsaki postaji. Odtod pa se začenja kavkaški »Semmering« (t. j. če se voziš po Semmeringu od dunajske strani). Nič manj nego osemnajst velikanskih serpentin se vije po strmem gorovju kvišku. Našo kočijo vleče sedmero konj. Spredaj namreč je priprazen še en konj, ki ga jaše gruzinski deček in daje tako dvema trojkama pogum. Čim više leze naša škatla, tem širji je razgled po planinah, ki so do vrha že ne obrasle z gozdovi, pa vsaj pokrite z zeleno travo. In po teh obronkih so prilepljeni tupatam gruzinski aúli s cerkvami. Hiše imajo vse ploščnate strehe. Redkokje je videti katero, ki bi bila sezidana v našem slogu. 2209 metrov visoko stoji postaja Guda ur ob strmem prepadu. Okoli postaje je več poslopij, n. pr. močno zidana dvonadstropna hiša za cestne uradnike in pa meteorološki observatorij. Gledal sem izpred postaje na ovinke vsekane v skale, in toliko, da se mi ni zvrtilo v glavi. Da, ruski inženjerji, ki so zgradili tako delo, tudi nekaj znajo! V buffetu smo pozajutrkovali. Jaz sem napisal par razglednic ter jih oddal na pošto v prvem nadstropju, kjer se nahaja tudi telegrafski urad — in hajdi dalje! Naša kočija teče ob prepadu. Ob robu je cesta zavarovana z zidom. Na najbolj opasnih krajih so naredili celo predore in pokrite galerije, skozi katere se vozijo po zimi, ko se udirajo z višav snežni plazovi. A četudi se vozimo skoro v višini našega Triglava, vendar je okroginokrog vse zeleno. Zelene loke in lepi pašniki se razprostirajo proti »Krestovi gori« (Križna gora). Tupatam nas srečavajo odrasli gorcji v svojih slikovitih nošah. Otroci po okolici stanujočih hribovcev pa nam mečejo v kočijo šopke planinskih cvetic ter se prekucavajo mimogrede v »kolesu« po cesti, češ, da bi jih tujci občudovali zaradi njihove gibčnosti. Če ostane šopek v kočiji, pade

iz nje kaka kopejka, za katero se otroci naglas zahvaljujejo. Često pa prilete cvetlice spet nazaj na cesto in mladi Gruzinki delajo kisle obraze...

Tukaj smo dospeli do »Krestovega prevala«¹⁾ 2379 metrov visoko po gladki in široki cesti v kočiji! To ni karsibodi. Na desni stoji kamenit križ, o katerem pripovedujejo, da ga je bila dala postaviti carica Tamara. Nemogoče to ni, saj je jako masiven. Pri križu sem izstopil ter si natrgal ob poti potočnic, ki jih imam zdaj v spomin na Kavkaz.

In kak veličasten razgled se nam odpira s te višine, koder nas nese kočija! Med nami in med nasprotnimi planinami zija velikanski prepad. Tam pa kipijo gorski velikani pod sinje nebo. Človeških bivališč tod ni več videti. Sama neoskrunjena, čista priroda kraljuje povsod v vsej svoji svobodi. Toda najvišjega gospodarja vseh teh planin, Kazbeka, še ne vidimo; zakrivajo ga nekatera predgorja. Tu gori je tudi meja med južnim in severnim Kavkazom. In čim niže drdramo, tem jasneje vidimo razliko med obema. Južna stran je bila zelena, vesela, obrasla z gozdovi, severna pa je gola, surova, romantična skala. Po velikih ovinkih smo prispeli do postaje Kobi; tu se snidemo z divjo gorsko reko Terekom, ki nas spremlja potem skoro neprestano do našega cilja, do Vladikavkaza. Jako zanimiva postaja je Kazbék, kamor smo se bili pripeljali ob treh popoldne. Postajno poslopje je enonastropno. V prostranem jedilnem salonu smo obedovali. Gruzinski dečki so prišli ponujat gorskih kristalov, ki jih lomijo po planinah. Par najlepših takih kristalov sem si kupil za spomin. Med obedom je vstopil v sobo star, sivolas Gruzin in se začel pogovarjati s poštarjem v gruzinščini. Poštar nam pravi, da ima starec 108 let ter da je poznal ruskega carja Pavla. Mož je bil velik in še precej krepak. Govoril je počasi, le oči so mu bile že motne. Vprašali smo ga, če mu smemo ponuditi čašo vina, pa se je zahvalil, češ, da vina sploh ne pije. Čuden vtisk je bil naredil na vse navzočne ta človek, ki živi že v tretjem stoletju...

Kraj Kazbek je vas, a zanimiva je iz dveh ozirov. Prvič je tukaj pokopan gruzinski pesnik, knez Kazbék, ki je umrl l. 1893. ter ima tukaj tudi svoj spomenik. Drugič pa se vidi odtod gora Kazbek — kadar se namreč Kazbeku zljubi, da se smrtnikom pokaže s svojih nebeških višav. Najvišjega vrha, žal, tudi mi nismo mogli videti, ker ga je pokrivala siva megla. Imajo svoje muhe taka-le gorska veličanstva! Leta 1900. sem bil na Jungfraui, t. j. v Rotstocku, koder vozi

¹⁾ sedlo; primeri tudi naš preval.

električna železnica proti vrhu. Hodili smo po ledniku in se skrbno ozirali, da zagledamo glavo slavne Jungfraue, toda sramežljiva stara devica se je bila ogrnila v belo megleno kopreno — in mi zijalasti turisti smo se odpeljali navzdol v Interlaken z dolgimi nosovi. Tako ima tudi veličastni Kazbek ljudi rad za norce. To veselje si on lahko privoščiči, saj kipi njegovo teme 5043 metrov visoko pod sinje nebo! (Triglav 2864, Jungfrau 4167 metrov, Montblanc 4810 metrov.) A že to, kolikor smo videli tega velikana, je grozna višočina. Na Kazbekovi glavi in po njegovih plečih leži večer sneg, in vendar tudi ta lednik nima miru pred raznimi plezači. Več turistov mu je že prišlo na glavo. Ne daleč od postaje v Kazbeku je posebna hiša, kjer stanujejo uradniki, ki opazujejo gibanje lednika. Tukaj se dobivajo tudi konji za turiste, ki hočejo jahati v planine . . .

Kočija drdra dalje ob Tereku. Komaj smo se načudili gigant-skemu Kazbeku, že nas čaka čisto novo presenečenje. Naša cesta se vije po soteski, ki ji ni para v Evropi. Globoko pod nami šumi in buči divji Terek, mi pa se vozimo po cesti, ki je vsekana v živo skalovje. Mestoma visi skalnata streha celo preko ceste. Smeli železni mostovi vežejo strme bregove. Visoke ciklopske škarpe podpirajo cesto. Ta znamenita, divjeromantična soteska je takozvano »Darjalsko uščelje«, t. j. Darjalska soteska. Ob desni in ob levi se dvigajo gole skalne stene nad 1500 metrov visoko. Moj sopotnik mi pripoveduje, da se udirajo tod neredkokrat silni plazovi z lednikov in da je ravno vsled takih plazov nastala Darjalska soteska. Terek si je moral skoz skalnate jezove sam prebiti svojo pot in zato je ta kraj tako divji. Za človeško fantazijo pa ga ne poznam dozdej zanimivejšega kraja. Opisati to veličastnodivjo narodo je nemogoče. To treba, da človek vidi sam s svojimi očmi.

Skozi Darjal smo se vozili kaki dve uri in poslušali in gledali, kako je skakal divji gorski sin Terek preko skal in kamenitih pragov.

Lermontov peva v svojem »Demonu«:

. . . »Pod njim Kazbék, kak granj almaza (demant),
 snjegami vječnimi sijal.
 I gluboko vnizu (zdolaj) černjeja,
 kak treščina, žilišče zmjeja,
 bilsja izlučistj Darjal.
 I Terek, prygaja (skakaje), kak ljvica
 s kosmatoj grívoj na hrebtjé,
 revjel (bučal), i gornjy zvjer i ptica

kružasj (vrteč se) v lazurnoj vysotjé,
glagolu (šumu) vod jevo vnimali (poslušali)

— — — — —
I skaly tjesnoju tolpoj (v tesni skupini)
tajinstvennoj dremoty polny
nad njim sklonjalij golovój . . .

— — — — —
I dik (divji) i čuden (čudovit) byl vokrug
ves božji mir (svet) . . . «

Ne, tako divje reke, kakršen je Terek, še nisem videl nikjer. Pravi svobodoljubni Kavkazec! Ni čuda, da podere Terek vsako leto nasipe in nabrežne zidove. Delavci imajo po Darjalu opravka vse leto. V Tiflisu sem čital v dnevniku »Kavkazu« dan pred svojim potovanjem v te kraje, da je v Darjalu izpodmita cesta na več krajih ter da bodo morali popotniki hoditi nekaj časa peš, dokler pride ponje druga kočija. Telegram me je bil vznemiril. Povprašal sem na postaji gruzinske ceste, kaj je na tem resnice. »Ej, to je nekaj vsakdanjega v darjalski soteski!« — mi reče uradnik — »boste pač hodili kake četrte ure daleč peš. Potem pa vas sprejme spet druga kočija. Bodite čisto brez skrbi. To so pri nas pustjaki (lapalije)!« Kakor mi je bil povedal uradnik, tako je bilo. Pri postaji Larsu je bil Terek razrušil obrežje tako, da smo morali izstopiti ter iti par sto korakov peš. Delavci, bogve kake narodnosti, so nam prenesli prtljago in kmalu smo prišli na varen kraj, kjer nas je čakal že drug voz. Vse gre na tej cesti točno — po vojaško. Saj stoje na več mestih majhne trdnjave, v katerih so kazaške posadke.

Na tej dva cela dni trajajoči vožnji¹⁾ se evropskemu potniku kar samo od sebe vsiljuje vprašanje: zakaj ne zgradijo Rusi med Tiflisom in Vladikavkazom železnice? Direktna in najkrajša železniška zveza med tema dvema mestoma preko Kavkaza bi bila tudi v strateziškem oziru velike važnosti. Moj sopotnik meni, da so morebiti prevelike težkoče zaradi nenavadno goratega terēna krive, da se ne lotijo zgradbe železne ceste. Ugovarjal sem mu, da se današnja tehnika ne boji skoro nikakih zaprek več. Semmering, Arlberg, Gotthard, Pilatus, Mont Cenis, Jungfrau in sedaj še Simplon pričajo, da se da povsod napraviti železnica, samo — denarja je treba. V duhu sem trasiral »prekokavkaško« železnico. Od Mzheta do Dušeta je šlo čisto gladko. Med Dušetom in Ananurjem sem izvrtal

¹⁾ Vozni list za I. razred stane 15 rubljev.

tunnel. Potem sem bil brez skrbi do Mletov. Tukaj pa so se mi zmešali načrti, da sem skoro obupal. Po zobčasti progi do vrha (do Krestove gore) in dalje navzdol do postaje Kazbek? Ali velikanski tunnel do imenovane postaje? Kaj pa skozi Darjalsko sotesko? Popotniki bi jo morali videti, torej bi se morala proga vsekati mestoma v skalo z galerijami. Pa kaj je nemogoče današnjim inženirjem? Terek bi seveda protestiral, pa moderni železni mostovi bi premagali tudi njega. Od izhoda Darjala pa do Vladikavkaza pa je delo igrača. Ruski inženirji, ki so ustvarili sibirsko železnico, se ne ustrašijo niti Kavkaza, to je gotovo. In ta železnica med Tiflisom in Vladikavkazom bo potem najzanimivejša v vsej Evropi. Ko sem svojemu sopotniku razlagal svoje železniške načrte, sem se moral smejati, ker me je z vso resnobo smatral za kakega — inženirja!

Vožnjo čez Kavkaz¹⁾ prištevam med najzanimivejše dogodke in najlepše užitke v svojem življenju. A če napravi Kavkaz s svojimi planinskimi velikani in z vso svojo mrtvo in živo naravo vred že na nas planince, ki smo v svoji domovini privajeni visokim goram, tako veličasten vtisk, kako vpliva vse to šele na severnega Rusa, rojenega na neskončni enolični ravnini! S kako čarobno močjo prevzemajo te nenavadne višine domišljivost ruskemu poetu, pisatelju in umetniku, ki potuje čez Kavkaz! Kaj čuda torej, če je ostavilo to krasno in divjeromantično pogorje še v pesnitvah vsakega ruskega poeta, ki ga je kdaj videl, neumrjoč sled. Naj imenujem samo Puškina in Lermontova. Puškin se spominja Kavkaza v opisu svojega potovanja v Arzrum (Erzerum) v mnogih lirskih pesmih in svoji epski pesnitvi »Kavkaški ujetnik«. Še bolj pa je proslavil Kavkaz njegov vrstnik Lermontov. Opeval ga je ne samo z lirskimi stih, nego tudi s svojimi epskimi poezijami. Dejanje njegovega romana »Junak našega časa« se vrši vse na (severnem) Kavkazu, čeprav so ljudje v tej povesti po večini Rusi. Kaj pa njegovi klasični eposi: »Izmael-bej«, »Demon« in »Mcyry«!²⁾ Kdor čita te bisere ruskega pesništva, vidi v vsakem stihu, kako so bili navdušili Lermontova kavkaški gorski velikani in pa zanimivi ondotni orientalci s svojimi pravljicami in legendami. Ko bi hotel pokazati čitateljem krasoto teh Lermontovljevih eposov, proslavljajočih kav-

¹⁾ Kolikor je meni znano, se nas je doslej vozilo čez Kavkaz že čvetero Slovencev, namreč: Ljudevit Stiasny, dr. Gvido Srnc, jaz in letos župan ljubljanski, g. I. Hribar.

²⁾ Samostan, v katerem je živel »Mcyry«, je stal, tako pripoveduje legenda, na hribu nad Mzhetom pri izlivu Aragve v Kuro.

kaško prirodo, moral bi prepisati kar vse od kraja. Verzi teko Lermontovu zlasti v imenovanih treh umotvorih sedaj ko bistra Aragva, sedaj žubore ko gorski potok, a sedaj bučijo in drevijo dalje in dalje ko burni Terek. Skoro bi rekel, da je vredno učiti se ruščine že zato, da moreš čitati v izvorniku »Demona«, »Mcyryja« in »Izmajl-beja«. In kaj je vse troje? Poetična apoteoza Kavkaza!

Med ruskimi novelisti je n. pr. tudi Tolstoj napisal več krajših povesti o Kavkazu, in po časopisih smo čitali, da ima dovršen v rokopisu roman »Hadži Murat«, čigar dejanje je zajeto iz zadnje rusko-kavkaške vojne . . .

Pri postaji Balti, kamor smo bili prišli, ko se je že mračilo, se dolina razširi. Tukaj smo spet zamenjali voz in potem smo leteli po ravni in široki cesti mimo par trdnjav proti Vladikavkazu, kamor smo prispeli že v temni noči ob deveti uri. Midva z Monsieurjem sva prenočila v hôtelu »Evropa«, trije ruski sopotniki pa so se bili porazgubili drugod po mestu.

Drugo jutro, ko sem se prebudil, je pršel dež, tako da sem si moral mesto ogledati z izvoščikom.

Vladikavkaz je tudi šele 100 let star ter leži ob obeh bregovih Terekovih. Šteje okoli 40.000 prebivalcev, med njimi jako veliko vojakov. Nekateri gorski narodi na severnoiztočni strani Kavkaza, v Dagestanu, še niso pozabili, da so njihovi predniki živeli »svobodno«, t. j. da so smeli svoje sosede napadati ter jim pleniti imetje, kadar so hoteli . . .

Vladikavkaz ima široke, prijazne ulice; kaj posebnega pa tukaj ni videti. A ker leži precej visoko, je zrak čist in življenje utegne biti prijetno v tem mestu. Sila rad bi bil obiskal slovensko naselbino, ki leži v tem okraju in ki je naročena n. pr. tudi na knjige »družbe sv. Mohorja«, toda v dežju voziti se po neznanem kraju in po slabih potih mi pač ni kazalo.

* * *

Pjätigorsk. — Novorossijsk. — Feodozija. — Odesa. — Domov.

Ob desetih dopoldne sem se bil odpeljal z vlakom, ki vozi naravnost v Rostov na Donu, v Mineralnyje Vody in odtod po lokalni železnici proti jugozapadu v Pjätigorsk. Hotel sem videti kraj, kjer se je dvobojeval, in je umrl Lermontov. Od postaje Mineralnyje Vody vozi poseben topliški vlak. Vagoni so napol odprti kakor na tramvajih. Bilo je vse polno letoviščarjev in topličarjev iz raznih

strani Rusije. Večini se pozna, da so bogati ali vsaj premožni, kajti revež si ne more privoščiti, da bi šel v severnokavkaške toplice. Svet, po katerem nas nese vlak, je prava ruska Švica. Nikjer drugje na Ruskem nisem videl podobne pokrajine. Bujni zeleni gozdovi, lepo obdelana polja. Tuptam se dvigajo gore. Železnica se popenja višje in višje. Čisto poseben, krasen pogorski svet je to. In tod leže najmodernejša ruska kopališča in zdravilišča in najslovitejše slatine. Središče teh »kurortov«, kakor pravijo Rusi, je Pjatigorsk, kamor sem bil dospel ob kakih sedmih zvečer. Predno se spusti vlak navzdol proti mestu, zagledamo tik železne proge na sklonu gore ob robu nekega gozda bel visok kamen. To je kraj, kjer je bil padel Lermontov v dvoboju leta 1841.

Pjatigorsk ima svoje ime odtod, ker ga obkroža petero gorâ, po priliki tako velikih, kakor je Šmarna gora pri Ljubljani. Med temi gorami sta me najbolj zanimala Beštâu in Mašuk s svojimi bizarnimi oblikami. V območju teh gorâ in po njihovih dolinah leže torej tista najlepša ruska zdravilišča: Pjatigorsk, Kislovodsk, Jessentuki in Železnovodsk. Najelegantnejši in najdražji je Kislovodsk. Jaz sem bil samo v Pjatigorsku, ki šteje okoli 18.000 prebivalcev in leži v neki globeli pod hribom, ki se zove Podkumok.

Ker sem bil prišel sredi sezone, so bili vsi hôteli zasedeni; komaj sem našel bolj na kraju mesta skromno prenočišče. Pjatigorsk ima kot zdravilišče še veliko bodočnost, a že sedaj se razprostirajo po njem krasni senčnati buljarji (n. pr. Nikolajevskij cvjetnik, Srjednji buljar). Moderni in sila dragi hôteli stoje ob njih. Žalibog, da delajo glavne ulice proti kolodvoru tak grd kontrast tem »buljarjem«. Bilo je po hudem dežju in kolesa so se vdirala mojemu izvoščiku, ki me je vozil s postaje, do pestí v črnem blatu. Toda ob blatni ulici imajo elegantne prodajalne, n. pr. zlatarji in draguljarji z velikimi šipami . . . Najimpozantnejše poslopje je v Pjatigorsku kopališče samo, ki je urejeno z velikim ukusom in z vso udobnostjo. Večerjal sem na verandi neke velike restavracije. Za kratek čas so nam igrali godci, oblečeni v čerkeske kostime. Drugo jutro sem si na vse zgodaj ogledal krasni spomenik Lermontovu, ki stoji na nekem vzvišenem mestu sredi Pjatigorska blizu ruske katedrale. Pesnik stoji v čreznaravni velikosti na visokem podstavku in se ozira proti jugu. Zadaj za monumentom je bujen park, spredaj z belim peskom posuta esplanada, obzidana z rezanim kamenjem.

Iz Pjatigorska se vidi tudi najvišja gora na Kavkazu in v Evropi sploh — 5615 metrov visoki veličastni Elbrús s svojimi ledniki.

Skopavši se, sem se poslovil od Pjatigorska ter se odpeljal nazaj v Minajralnyje Vody. Kolodvor v Pjatigorsku je jako lep in sila živahno je tukaj v sezoni. Skoro vsake pol ure prileti od katere strani kak vlak, poln letoviščarjev. In kaka eleganca in kaka pisana zmes narodnosti se gnete po peronu! Rusi, Kavkazci v narodnih nošah, celo gostje iz srednje Azije imajo tukaj svoj sestanek. Rekli so mi, da živi po leti v Pjatigorsku tudi emir Boharski, saj pravi gospodar njegove dežele je itak batjuška car . . .

Okoli poldneva nas je odpeljal brzovlak, ki je prišel iz Bakúa, proti severu. Na postaji Tihorjeckoj sem moral ob enajstih po noči čakati drugega vlaka, s katerim sem se popeljal do Črnega morja v Novorossijsk. Prespal sem precej dobro celo noč, dasi je bil drugi razred napolnjen. Ko se prebudim, smo leteli po široki ravnini, ki jo namaka velika reka Kuban. Trdnjava Jekaterinodar je največje mesto te ravnine. Kmalu potem pa smo se začeli popenjati v gore skozi par tunelov. Proga se zasukne proti jugu in vlak pridrdra navzdol v luko Novorossijsk. Zadnji ta kos železnice me je spominjal nekoliko na progo naše južne železnice od Nabrežine proti Trstu . . .

V Novorossijsku sem ostal samo do večera istega dne in čakal parobroda, ki me popelje v Odeso nazaj. Novorossijsk sem videl že poprej z morja. Leži prekrasno ob zalivu ter je važno trgovsko mesto. V bližini je več industrijalnih podjetij (cementne tovarne in rezervoarji za nafto). Čas sem porabil večinoma s kopanjem v morju.

Zaradi silne vročine sem v »Francoski gostilnici« komaj čakal, da je priplaval v luko parobrod »Veliki knez Aleksij«, ki nas je ob osmih zvečer odnesel proti zapadu. »Aleksij«¹⁾ je še nekoliko večji nego »Konstantin«. Spal sem v svoji kabini kakor v naročju svoje matere. Ko se prebudim, smo se bližali Kerči.

Bila je nedelja. Vstanem, pa na palubo! Hej, to so imeli pomorščaki danes »generalno čistko«! Z zavihanimi hlačnicami in rokavi so stali kakor ognjegasci na palubi in držali v rokah cevi, s katerimi so brizgali morsko vodo po deskah, da je bila cela povodenj na ladji. Drugi pa so drgali z velikimi krtačami pôd ter ga brisali

¹⁾ »Rusko društvo za parobrodstvo in trgovino« prodaja v svojih agencijah jako praktično in elegantno opremljeno knjigo: Путеводитель по Крыму, Кавказу и Востоку. Подъ ред. Путьника (Н. О. Лендера). VI. год. издания. Одесса 1902. V tej knjigi najdeš vse, kar se tiče parobrodstva po Črnem morju.

s cunjami, da je bil bel in snažen kakor javorjeva miza, ki jo umije v soboto zvečer velika dekla v slovenski kmečki hiši! Spet drugi matrozi so likali razne medene (mesinkaste) drogove in vijaške glavice. Vse se mora svetiti ko zrcalo! Gorje, če pride kapitan, pa najde kje kako marogo. Z velikim veseljem sem gledal to »čistko«, pri kateri se je urnim fantom tako mudilo . . .

V kerčenskem zalivu smo stali tako dolgo, da je parobrod izložil in naložil nekaj blaga; na suho ni šel nobeden potnik. Vkrcalo se ih je bilo samo par.

Zanimivo je gledati, kako naglo se vrši izkrcavanje in nakladanje blaga. Vse to opravljata dva velika železna »kрана« (žerjava), stoječa na sredi ladje blizu dimnika. Na visokem vrtečem se stojalu se navija, oziroma odvija na škripcu močna veriga, katere konec ima debelo (železno) kljuko. Karkoli se obesi na to kljuko, pa naj tehta breme tudi po več tisoč kil, to dvigne kran s pomočjo parostroja v zrak in spušča potem previdno v propad ladje, kjer se nahajajo magazini. Razume se samo ob sebi, da morajo pri tem kompliciranem delu pomagati pomorščaki in nalašč zato najeti nakladatelji. Ves posel se opravlja točno brez krika in vika . . .

In kmalu smo spet plavali dalje — proti zapadu.

Popotniki so se bili po zajutru jeli zbirati na palubi; med njimi je bil tudi moj tovariš s Kavkaza, Monsieur. Bila sva oba vesela, ko sva se spet sešla. Izprehajamo se, gledamo mirno smaragdasto morsko plan in se pogovarjamo o tem in onem tako gredoč, kakor baš beseda nanese.

Kar se začne zbirati gruča pasažirjev, gospodov in dam na enem mestu. Šepečejo si nekaj med seboj in kažejo na nekoga s prstom!

»Slep pasažir v I. razredu!«

»Popotnik brez biljeta!« pripomni nekdo drugi. Neka dama se namuzne: »Škandal! . . .«

»Kje je nesramnež?« vpraša Monsieur in se pridruži skupini.

»Kje je tihotapec?« vprašam še jaz.

Slepi pasažir pa — kaj mislite, da ga je bilo kaj sram in da je morda v tem hipu izginil v svojo kabino? Kaj še! Mož se je oblastno izprehajal po palubi in še zmenil se ni za naše opazke. Nastopal je tako samozavestno, kakor da je najel celo kabino zase, dočim je bila javna tajnost, da ni plačal za vožnjo niti kopejke! Bil je črno oblečen in nenavadno velike postave. S svojo črno salonsko suknjo se je kaj imenitil! Nekateri so ga začeli kar izzivajoče »fiksirati«, toda neznanec se niti za to ni zmenil!

»Kdo ste in odkod ste pa, vi gospod brez biljeta, in kam se peljate?« vpraša ga naposled neka resolutna ruska študentinja ter mu pogleda naravnost v oči!

Vsi smo ostrmeli ob toliki smelosti mlade dame in bali smo se že, da nastane kak neprijeten škandal . . .

Ali mislite, da je neznani »slepi« pasażir kaj reagiral na izzivanje? Nič, čisto nič! Korakal je med nami kakor doslej, ne oziraje se niti na desno niti na levo, čeprav je gotovo dobro videl naše radovedne obraze. To je bilo preveč! Nekateri so na glas pripovedovali, da kaj takega še niso doživeli na Črnem morju. Hoteli smo iti po kapitana, da razsodi, kaj je storiti, ker smo se bali, da pride pasażir brez biljeta morebiti še k obedu . . . Toda v tem trenutku je tujec naglo izginil pod — neko desko. Zdaj je razgalil svoj incognito: bil je hrošč rogač (*Lucanus cervus*). Monsieur mi je narisal njegovo podobo v moj dnevnik, kjer ga lahko še danes pokažem čitatelju . . .

Popoludne je vrgel »Aleksij« svoj jakor (sidro) pred Feodozijo. Imeli smo časa dobre tri ure, da smo si lahko ogledali mesto.

Feodozija leži jako lepo ob vznožju nekega golega pogorja. Mesto je zelo staro. V srednjem veku so mu gospodovali Genuezi. Danes je Feodozija, ki šteje blizu 30.000 prebivalcev, za Odeso najvažnejše trgovsko mesto ob Črnem morju ter je zvezano s Kerčjo in Sevastopoljem tudi po železnici — s poslednjim mestom seveda po velikem ovinku. V okolici Feodozijski raste po vinogradih dobro vino. Tudi kopat se hodijo Rusi radi semkaj, ker so morska tla ugodna in je morje čisto. No, mene je pred vsem zanimal muzej ruskega marinista Ajvazovskega. Ajvazovskij je bil rojen v Feodoziji in je umrl leta 1900. On je najslavnejši slikar morja. Njegove slike so znane vsem galerijam. Kolikor jih je še imel, ostavil jih je svojemu rojstnemu mestu s svojo palačo vred. Najel sem si bil izvoščika in kmalu sem bil v muzeju. Katalog kaže sicer samo 43 številčk — pa kake slike so to! Med njimi je skoro polovica »marin«, velikih platen, na katere je načaral veliki mojster vso poezijo morja. Pri blagajni sem si kupil barvano fotografsko kopijo slike »Vzhod lune na morju«. Čudovita stvar! . . .

Ulice so v Feodoziji zlasti blizu pobežja jako lepe, široke in snažne. Videl sem tudi »fontan Ajvazovskega«; to je vodnjak, ki ga je bil dal zgraditi pokojni umetnik v turškem slogu. Poleg tega vodnjaka je majhna gostilnica z dobro pijačo . . .

Noč, ki nas je bila kmalu potem objela, prištevam med najlepše v svojem življenju. Morje je bilo mirno. Nobenega vetra od

nikoder. Nad nami se je razpenjalo sinje nebo, po katerem se je leketalo na milijarde zvezd. In luna je razlivala svojo srebrno svetlobo. Sedeli smo do polunoči na palubi, pogovarjali se tiho med seboj in uživali ves čar južne noči . . .

Pred Jalto smo prispeli, ko se je prebujala »rožnoprstna zarja«. Kajpada sem stopil zopet v lepo mesto in se tudi skopal v morju. Jalte se ne nagledaš in ne naučiješ. Zastonj iščeš besed, da bi mogel izraziti to lepo sliko, ki se vidi zlasti z morja.

V Jalti je stopil na »Alekseja« spet tisti Malorus, s katerim sva poprej na »Konstantinu« opazovala po noči »kačko« (zibanje). Malorus mi pripoveduje, da je bil napravil s svojo ženo izlet na najvišjo goro krimsko, na 1521 metrov visoki Čatyr-dagh. Svojega izleta ni mogel prehvaliti. Na tej gori je rusko planinsko društvo, ki ima svoj sedež za Krim v Jalti, dalo napraviti tudi kočo za turiste. Vodniki so navadno Tartari.

In ko smo plavali dalje proti Sevastopolju, smo sedeli ali stali vsi popotniki na desni strani ladje in gledali tja na brezprimerno lepo krimsko obrežje. Zapletemo se med seboj v razgovor. Neka mlada Rusinja odpre svoja drobna usta pa zapoje in me vpraša:

»Zakaj pa potujete po Rusiji?«

O ti sveta nedolžnost! si mislim.

»Zato, da vidim vaše kraje in vaše narode, da slišim govoriti vaš ruski bratovski jezik in se učim ga pravilno izgovarjati« — ji odgovorim.

»A, to je zanimivo!«

»Prihajate tudi vi Rusi včasih k nam v Evropo! Ne bi vam škodilo, ko bi se potrudili, bolje spoznavati nas, svoje brate!«

»Da, da, imate prav! Pri nas se tako malo učimo v šolah o Slovanih, da je prava sramota!« — dodala je Rusinja.

In moral sem v tej družbi odgovarjati na razna vprašanja, tičočna se nas in našega jezika, naše literature in zgodovine. Iz vsega razgovora sem uvidel, da Rusi vobče jako slabo poznajo zapadne Slovane. Vse te nevednosti pa je kriv njihov šolski sistem, ki ne dopušča, da bi se med Rusi širila slovanska zavednost. Ali niso tega neslovanskega šolskega sistema krivi nemški birokrati, ki jih je, kakor sem že omenil, vse polno na Ruskem? . . .

Naše razgovore je bil prekinil za nekaj časa Jud, ki je začel na palubi razkladati svoje blago: volnene snovi, srebrne filigranske umotvore, preproge i. dr. Hebrejec je bil oblečen v gruzinski kostim in celo kinžal je imel za pasom.

Vprašam ga: »Vi ste Jevrej?«

»Da, Gruzin!«

»To je nemogoče« — pravim. »Gruzin ni Jevrej in Jevrej ne Gruzin!«

»I no, gruzinski Jevrej sem, ali pa jevrejski Gruzin!« se odreže zviti Izraelec. Imel je sila namazan jezik, in ker je bil simpatične vnanjosti, so nekatere dame marsikaj pokupile od njega.

Na palubi je sedelo tudi nekaj krimskih Judov, takozvanih Karaimov, med njimi sta bili dve dekleti nenavadne lepote. Monsieur je neprenehoma streljal po njiju s svojimi očmi, toda orijentalki sta mu kazali hrbet. V Evpatoriji so izstopili vsi Karaimi in Monsieur je gledal žalostno za njimi . . .

Dne 23. julija ob desetih dopoludne nas je bil pripeljal »Aleksij« v pristan odeški. Stopil sem spet na trdna tla. Izvoščik me je vlekkel po prašnem, pekočem tlaku gori v mesto. Ne pretiravam, če rečem, da mi je bilo težko, ko sem se moral ločiti od parobroda in od morja. Saj so bili dnevi, ki sem jih bil preživel na morju, najpoetičnejši na vsem potovanju. Črno morje je bilo za nas v pravem pomenu besede »Pontus Euxinus«, gostoljubno morje. V Homerjevih časih so Grki po srečno prestani morski vožnji darovali Pozejdonu hekatombe bikov. Take žrtve dandanes niso več moderne in bi bile tudi — predrage; zato sem se, prišedši na Nikolajevskij buljvar, hvaležno ozrl tja doli v pristan, kjer je ležal ob molu naš ponosni »Veliki knez Aleksij«. Zbogom za sedaj — da govorim z besedami Homerjevimi — ti »veliko«, »neskončno«, ti »sveto« morjel

*

Ko stopim v hôtel »Evropa« in govorim z vratarjem, obvisijo mi oči na tabli, kjer so bila s kredo napisana imena prišlecev. Med temi imeni je bil tudi neki znanec. Že na »Konstantinu« sem bil zvedel, da se je peljal par dni pred menoj neki gospod iz Ljubljane v Batum. Bržko so mi opisali njegovo zunanost, sem vedel, kdo je ta Ljubljčan, čigar ime se slučajno začenja z isto črko kakor moje. Ljubljanski rojak je bil prijetno presenečen, ko sva se našla v daljni Odesi. V spomin na nepričakovani sestanek sva bila napravila še tisti dan izlet v takozvani Maly Fontan k morju. Tam sva se kopala, večerjala v letoviški gostilni in šla zvečer v gledišče, kjer so igrali ruski igralci neko moderno glumo.

Drugi dan sem še postopal po Odesi ter si med drugim ogledal tudi palačo, v kateri se tiska in ureja dnevnik »Одесский листок«.

Tukaj sem videl, kako praktični so Rusi. Pri tleh je tiskarna in administracija, v prvem nadstropju pa je na levi uredništvo, na desni pa javna čitalnica. V tej čitalnici so občinstvu na razpolago vsi tisti mnogoštevilni časniki v raznih jezikih, ki jih dobiva uredništvo v zameno. Za majhno vstopnino (10 kop.) lahko čitaš, kolikor dolgo hočeš, ne da bi te motili kvartači ali pa dolgočasni biljardi. Posnemanja vredno!

Moj ljubljanski tovariš je bil ostal v Odesi še do jeseni, jaz pa sem bil krenil še tisti dan proti Podvoločiskju in domov.

Ko je dirjal brzovlak od prve gališke postaje, videl sem na polju veliko čapljo. Stala je ko kak indski fakir na eni nogi in zamišljena zrla v tla. Ugibali smo, kake misli pač rojijo po glavi temu »filozofu«. Neki Nемеc je menil, da premišljuje čaplja o tem, v katero hišo naj ponese spet kakega — novorojenčka.

»Jaz pa vem, s kakim problemom se peča zdajle ptičeva modra glava« — oglasi se neki Malorus. »Čaplja premišljuje, zakaj je v Galiciji toliko — Židov!« . . .

Ves dan se voziš preko »avstrijske Palestine«, Galicije. Bog mi grehe odpusti, če rečem, da mi je gališki Jud zoprni. V svojih črnih kaftanih, v visokih škornjih, s čepicami ali cilindri na glavi slone ti bradati in kodrolasi sinovi Abrahamovi na vsaki postaji ter zijajo s svojimi lokavimi očmi v mimovozeče se popotnike. Jud je v tej deželi faktotum za kmeta kakor za izobraženca. Loti se vsakega, še tako umazanega »geschäfte«, samo da ima profit. Slovenci nimamo Judov. Ali ne smemo sklepati iz tega dejstva, da je naše narodno telo zdravo? . . .

Poleg Judov je v Galiciji kriva marsičesa tista naduta poljska »žlahta«, ki prezira preprosto ljudstvo in ki zatira tudi Maloruse ter jim ne privošči ravnopravnosti.

V takih meditacijah sem se bližal Dunaju. Štiri tedne že nisem bil ničesar slišal, ne čital, kaj se godi kaj »doma«. In kako prijetno je za Slovenca, če nekaj časa ničesar ne izve o svoji ožji domovini!

Ko sem v neki dunajski kavarni vzel v roko slovenski dnevnik, moral sem se spet jeziti. Sicer pa, kako že pravi ruski pesnik?

»Кто живеть безъ печали и глѣба,
тотъ не любитъ отчизны своей . . .«

* * *

Post scriptum.

Še pred par desetletji so avstrijski birokrati pisano gledali vsakega avstrijskega Slovana, ki se je predrznil potovati v Rusijo. Kot opasen »Moskaupilger« je bil vpisan v črno knjigo tak revež in ultravladni krogi so se ga ogibali ko okuženca.

Ta smešna doba je, slava Bogu, minula in se ne povrne več!

Sila razširjena in pomnožena železniška mreža, parobrodi, telegraf in telefon olajšujejo in pospešujejo dandanes občevanje med najbolj oddaljenimi si narodi. Zgodovinske državne meje nimajo več tistega drakonsko strogega pomena ko v prejšnjih časih. Najmanj pa ovirajo take politične meje občevanje in zблиževanje med deli enega in istega naroda ali vsaj sorodnih plemen.

Avstrijski Nemci so vkljub državni meji v najtesnejši duševni in narodni dotiki s svojimi brati v Nemčiji.

»Wir schielen nicht hinüber,
wir schauen frank und frei!«

tako pojo sami o svoji vsenemški vzajemnosti — in vladajoči organi, ki so seveda po večini tudi Nemci, jim tega ne zamerijo. Tudi avstrijski Lahi prijateljstvujejo in se bratijo očitno ob vsaki priliki s svojimi rojaki v kraljevini Italiji, in vendar veljajo naši Lahi vzlic temu za dobre, da, za najzvestejše — la fedelissima città Trieste! — avstrijske patrijote.

Rusi so nam Slovencem, tako bi utegnil ugovarjati kak pedant, nekoliko bolj oddaljeni sorodniki nego Nemci v »reichu« našim Nemcem, toda resnica je, da so Rusi nam Slovencem in vsem drugim Slovanom sploh pravi rojaki, ki nas vse spaja močna vez sorodnih jezikov.

»Kri ni voda«, in že Tjutčev poje:

»Хотя враждебною судьбиной
и были мы разлучены,
но все же мы народъ едины,
единой матери сыны!«

Naša slovenščina je brez dvoma sorodnejša in bolj podobna ruskemu jeziku, nego pa n. pr. gorenještajersko nemško narečje berlinskemu »plattdeutschu« ali allemanskemu dialektu v Švici. Ako pa so v polpreteklem času nekateri naši birokrati tiste Slovence, ki so slučajno kdaj potovali v Rusijo, psovali z lepim priimkom »Moskaupilger« in jih navzgoraj črnili, so dokazovali s tem samo,

da so puhli nevedneži in grdi nehvaležniki. Ko bi bili ti možje kdaj pogledali v kako avstrijsko zgodovino, bi bili našli, da je Rusija kritičnega l. 1848. rešila Avstrijo propada ter da ta slovanska država še nikoli ni napadla Avstrije z oboroženo močjo.

Zakaj omenjam te stvari? Zato, ker je znano, da si n. pr. slovanski avstrijski državni uradniki še danes ne upajo potovati na Rusko, četudi samo za zabavo ali iz narodne radovednosti, ker se boje, da bi utegnili imeti tako potovanje neugodne posledice zanje.

Vsak drug Slovan pa, ki ni odvisen od birokracije, naj bi obiskal vsaj enkrat v svojem življenju Rusijo. Ne bode mu žal. Ako potujemo po romanskih in nemških deželah, zakaj bi ne šli tudi k svojim najmočnejšim ruskim bratom? Res, da Rusija do danes še ni turistovska dežela, kakor so to Švica, Italija, Francija, Nemčija ali Skandinavija. Ali pa ni morebiti ravno zato, ker še ni preplavljena s turisti, zanimiva in to v prvi vrsti za nas Slovane? Ni je dežele, ki bi bila v etnografskem oziru tako pisano sestavljena kakor Rusija. Koliko različnih narodov prebiva v njej in koliko ver in konfesij ima tam svoje privržence! In v kulturnem oziru koliki kontrasti!

Poleg birokraškega despotizma in dvorskega absolutizma v marsikaterem oziru večja svoboda nego v kaki konstitucijski državi na zapadu. Poleg najviše izobraženih slojev v temi nevednosti tavajoče množice analfabetov. Po mestih pozlačene cerkvene kupole — po kmetih raztrgane slamnate strehe na izključno lesenih kočah. V prestolnih zakladnicah nakopičene zlate dragocenosti, znašajoče milijone in milijone vrednosti — na kmetih pa v nekaterih gubernijah vsako leto lakota!

Proti Rusom smo Slovenci pritlikovci, toda naše ljudstvo je v kulturnem razvoju in splošni omiki najmanj za tristo let pred ruskim. To ponosno zavest prinese Slovenec domov iz Rusije. Najbolj izobražen je med Slovani češki kmet, potem pride takoj naš — a potem dolgo ne pride nič . . . Tudi ta primera spada med — kontraste.

Zakaj naglašam te kontraste? Nemara zato, da bi Rusijo grdil, kakor jo grdijo nekateri podli židovski žurnalisti mazači? Slab Slovan bi bil, kdor bi se ponižal na tako stališče. Te kontraste omenjam samo zato, ker izvirajo po večini iz ogromnega prostranstva, iz posebnih etnografskih razmer in iz relativno kratkega zgodovinskega razvoja današnje Rusije. Tako ogromne države, na katere prostoru bi n. pr. lahko ležalo 22 »Avstro-Ogrskih«, ne smemo meriti z me-

rilom malih zapadnih držav. Kdo ne razume, da se vsestranska prosveta nagleje razvije v kaki zapadni državi, broječi morda samo 10 ali 30 milijonov prebivalcev, živečih na ozemlju, ki je komaj toliko kakor kakšna ruska gubernija, nego pa na ogromnem prostanstvu ruske države, v kateri živi 120 milijonov ljudi! Pa to samo mimogrede! Nisem zgodovinar, nego samo skromen izletnik . . .

Ne manj zanimiva pa je tudi ruska zemlja sama. Največje ravnine, največje reke in največje gore v Evropi! O nobeni drugi deželi ali državi pa nima svet toliko predsodkov kakor o Rusiji. Ker smo doslej skoro vse, kar smo vedeli o tej slovanski državi, zajemali iz tujih, ponajveč iz nemških virov, zato je tudi med avstrijskimi Slovani — in seveda v precejšnji meri še med nami Slovenci — vse polno predsodkov o Rusiji. Ko sem se povračal s prvega svojega izleta na Rusko, vprašal me je na južni železnici neki izobražen rojak, »če imajo na Ruskem tudi — hôtele.«

Skrajni čas je, da se začnemo Slovani bolje spoznavati med seboj. In glede Rusije je treba, da jo študiramo iz prvega vira, to je iz ruskih knjig in časopisov, kadar in komur je mogoče, iz avtopsije na potovanju. Ako bi te moje skromne črtice s potovanja razpršile med rojaki nekatere predsodke in bi kaj pripomogle k spoznavanju sestre Rusije, dosegle bi s tem poglobitveni namen. Saj s tem namenom se pišejo dandanes vsi odkritosrčni potopisi.

Kajpada bodo tudi Rusi sami morali v bodoče več storiti, da jih bomo drugi Slovani boljše poznali.

Spoznavanje obstoji v medsebojnem duševnem zblizevanju.¹⁾ In zato bo treba pred vsem, da se med Rusi samimi globlje ukorenini in bolj razširi slovanska zavednost. Tisti izobraženi Rusi, ki jim slovanstvo ni samo akademjski pojem, tožijo sami, da se v ruskih šolah vseh kategorij malo ali toliko kakor nič ne uči o drugih slovanskih narodih, njihovi zgodovini in literaturi. Rusi so doslej, kakor je tožil pred kratkim celo Русскій Вѣстникъ, vse premalo izučavali in pisali o sedanjem slovanstvu. Suhoparne filološke razprave ne ogrevajo nikogar in ne zanimajo širšega občinstva. Rusko občinstvo mora vedeti, kako živijo in se borijo drugi Slovani. Za-

¹⁾ Velika ovira duševne dotike z Rusi je tudi kitajski zid med avstrijsko in rusko pošto. Iz Japonije dobiš lože kako knjigo ali časopis, nego pa iz Peterburga ali Moskve. V centralno Afriko, v Ameriko, v Avstralijo ali v Indijo lahko pošlješ denar po nakaznici, v Rusijo pa ne! Ruski knjigarji tudi ne morejo pošiljati knjig po poštne povzetju. To je vendar škandal v XX. stoletju! In kdo je tega kriv? . . .

četek se je vendar storil v ruski literaturi tudi na tem polju. Pred vsem moram omeniti Haruzinove brošure o Slovencih. *Vivant sequentes!* Vobče pa čaka Rusov tukaj še veliko dela, da se bo mogel v bodoče ta nedostatek odpraviti.

Ko je dne 12. aprila leta 1877. v Kišinevu velikodušni car Aleksander II. napovedal Turčiji vojno in izdal znameniti manifest na rusko vojaštvo, govori v njem pač, da pojdejo Rusi rešavat edinoverske brate na Balkanu, ne omenja pa niti z besedico, da so ti bratje — Slovani. To je gotovo preznačilno za mišljenje vladajočih ruskih krogov!

Slovanska zavednost se more in mora tudi na Ruskem razširiti in razplameniti samo izmed naroda samega, t. j. izmed njegove inteligencije. To pa se zgodi le tedaj, kadar bo smela ruska inteligencija sama svobodno govoriti. Absolutizem je tista kruta mōra, ki pritiska k tlom svobodno misel v Rusiji. Mi pa želimo in hočemo, da bi slovanstvo in svoboda ne bila nasprotna si pojma! In šele takrat, kadar pride tudi na Ruskem kakor v zapadni Evropi, svobodna beseda ruskega inteligenta do veljave, ko napoči tudi v Rusiji doba narodne samouprave (konstitucije), za katero so se borili in se še bore njeni najboljši pisatelji in pesniki, šele tedaj bode Rusija lahko zastopala pred ostalim svetom vse drugo slovanstvo. Za »Pobjedonoscevstvo« mi zapadnjaki nimamo nikakega okusa. »Brat je mio, koje vjere bio, kada bratski čini i postupa . . .«

In tista svobodnejša doba, o kateri so sanjali in še sanjajo najboljši ruski duhovi, pride gotovo. Veselo znamenje je že to, da se čez par let otvori v Petrogradu prva vseslovanska razstava. Ta ideja, ki je izšla izmed vrst slovansko misleče ruske stranke,¹⁾ je epohalnega pomena za daljni razvoj slovanske vzajemnosti. Ruska vlada tej ideji ni nasprotna in jo še pospešuje. Toda korenito bi se izpremenile razmere na bolje šele potem, ko bi Rusije ne vladali Nemci in Nemke . . .

¹⁾ Važen, dasi, žal, edini organ te stranke na Ruskem so sedaj: *Извѣстія славянскаго благотворит. общества в Петербургу*. V Avstriji pišeta v slovanskem naprednem duhu *Славянскій Вѣкъ* (na Dunaju) in pa *Живая Мысль* (v Lvovu).

Izpoved mutca osojskega.

Počasi govore si razbremenjuje vest . . .
o dneh preteklih burnih — oj, dolga je povest . . .

A. Askerc.

Častiti oče moj! . . . O, vidim pač,
kako vam zre oko strmeče vame,
kot zrl bi obseno ali čudo . . .
Jaz govorim! Črez dolgih sedem let
se je oglasil samostanski hlapec,
oglasil, ko iz bednega telesa
se bedni duh odpravlja mu na pot
pred stol pravičnega Sodnika . . . Smrt!
Srčno pozdravlja njen prihod bolnik:
Utrip srcá zastane, sen obide,
tak velik, blažen sen, njegove misli;
oko razvneto se zapre; ob zadnjem dihu
zbeži spomin, trpljenje, greh, zločin,
in sebi sam ubegne siromak! —

Jaz ne tako. Strašna je meni smrt
in mraz me izprehaja, ko jo čutim,
kako se plazi bliže, vedno bliže,
ne kot rešnica, ne, kot maščevalka!
Telo zaspi, a duh, ta strti duh,
bo živel med prokletci sam proklet,
dasi je v dneh življenja že pretrpel
vso grozo, bol peklà! —

O, živ mrlič
ni bil vaš nemi samostanski hlapec —
ni bil, ni bil! Život se pač je sklonil,
ugasnilo oko, zbledelo lice,
otrpnil pa ni duh. Ne, v njem je tlelo,
vihralo, vrelo, da ni za trenutek
ni bilo mu pokoja . . . Tožil nisem,
ker hotel sem, ker mogel sem molčati.
Sedaj ne morem več, sedaj ne smem!

Pred sedmimi sem leti romar tuj
prišel pred vas; imel sem list s seboj

in bilo je zapisano na njem,
 da potnik nem iz večnega sem mesta.
 Da, potnik pač, iz Rima tudi, vendar
 nem nisem bil, dasi je onemelo
 biló vse v meni, kar življenje dela
 res za življenje . . . Potlej sem vam služil
 za hlapca, in morda vaš samostan
 zvestejšega nikoli ni imel pred mano.
 Od zore do večera, pozno v noč
 opravljal sem najnižja dela — tuj,
 samotni, nem. Po noči pa, ko zmučen
 na posteljo sem legel trdo, bedno,
 ko je utihnil zadnji glas ob meni,
 tedaj ni sen zatisnil mi oči! . . .
 O, kdo li ve, kako je nemi hlapec
 po noči slonel čestokrat ob oknu
 in tja strmél na jezerske valove
 in v nedogledno daljo pred seboj
 in v mračno daljo za seboj . . . In groza:
 Tam daleč se je dvigala podoba,
 mrlič je vstajal v škofovski obleki;
 iz prsi mu je vrela kri; prihajal
 je bliže, bliže, dvigal prst in klical:
 »Morilec, ki s krvjo si posvečeno
 oskrnil si roké — na veke bodi
 proklet, proklet, proklet!« . . .

Tedaj od groze
 so se ježili mi lasje; ob oknu
 sem zgrudil se na tla in molil, plakal
 v brezglasno noč . . .

Častiti oče moj,
 bil to je pekel sam! Kolikokrat
 me siloma je vleklo k vam, da pokoj
 bi bil zadobil zaželjeni . . . Ne!
 Obet, ki sem ga bil izustil v Rimu,
 klečeč pred velikim oltarjem v cerkvi,
 obet mi bil je svet. — Morilec! Ha!
 Nikar se ne odmikajte od mene,
 s prokletstvom ne grozite mi ob smrti!
 S prokletstvom ne — nikar — —

Ste li kdaj čuli,
kako je Boleslav, kralj poljski, z mečem
zabodel pred oltarjem Stanislava,
vladiko svetega? Ta poljski kralj,
ta Boleslav sem — jaz!

Tako! — Na dan
je prišla strašna tajnost, ki sem v duši
jo nosil dolgih, dolgih sedem let!
A vi . . . vi ne izrekate prokletstva,
od sebe vzgrožen ne pehate roke
krvave te? — Besed ne vem zahvalnih . . .
kako li bi zahvaljal se morilec?
In poleg tega — kakšna bode sodba,
kadàr vam vse povem? . . .

Življenje divje,
razkošno, bujno hodi mi v spomin!
Bohotne ženske plešejo pred mano,
v kristalnih čašah lesketa se vino,
glušeče petje se glasi ob meni,
na ples opojen vabi godba zvonka,
a v ječah stočejo jetniki bedni
in kmet s solzami moči trdo grudo,
učech otroke kleti mene, kralja . . .
In glas svoj čujem po dvorani jasni:
»Jaz kralj sem vaš, a vi ste moji sluge,
najsì vas diči bager, naj vam krpe
odevajo život! Ukaz je moj:
Na dan strasti, na dan veselja hrup,
na dan lepota, slast, na dan življenje!
Živi naj, komur moč je dana taka!«

V dan se preminja noč, da tiste misli,
ki časih trkajo na dušne duri
o nočnem mraku, luč prežene jasna!
Kaj, škof, se menim zate? Starec glupi,
ki mi obetaš kazen in pogubo!
Kaj mi do nejevolje vaše, sužnji,
do groženj, kletev vaših in solzá?
Hej, Stanislav, le pošlji name strelo,
ki me izobči — streli tej se smejem!
Hej, ljudstvo, vstani, vstani zoper kralja,

da v spone te uklenem stokrat hujše! —
 Prijatelji, junaki, ljubica,
 ki miliš se z menoj v objemu tesnem,
 vi vsi, ki tukaj zbrani ste ob meni,
 živite, pijte — kvišku zlate čaše,
 da iz gradu se gromovita pesem
 oglasi o življenju! — —

Oče moj,

potem je prišla strela izobčitel!
 Udarila je v jasni dvor, razgnala
 tovariše, razvnela plamen ljut
 v poslednji koči zadnjega prosjaka.
 Ostal sem sam . . . V dvorane svetle moje
 sta lezli zli pošasti skrb in strah;
 počasi, tajno, brez glasu sta mreže
 razpenjali po njih iz kota v kot
 in me zapletali čimdalje ože . . .
 Tedaj pa srd mi je napolnil dušo
 in misel mi je vstala na osveto!
 In vinjen od pijače preobile,
 omamljen od srdu, sem planil nanj,
 ki stal je v božjem hramu pred oltarjem,
 in zdajci se je moj zablislil meč
 in se porosil s škofovo krvjo . . .
 Še vidim ga, kako je k tlom omahnil,
 še slišim krik, ki je pretresel cerkev,
 še gledam sebe samega, ki z mečem
 oskrunjenim sem planil v grad . . .
 A čudo — v dušo ni mi prišel mir,
 dasi utopil sem besnoto v krvi!
 Zavedel sem se ljutega zlodejstva,
 a spodaj so se zbirali v krdelih,
 kričali, žugali s pestjo navzgor,
 izdirali orožje: »Smrt morilcu,
 udrimo v grad, zažgimo vse, pobijmo
 nasilnika krvavega!« Tedaj
 mi je trepet pretresel ude, v žilah
 mi je zastajal tok krvi in v glavo
 mi silila je blaznost. V kot sem vrgel
 nakit kraljevski in skoz skrivna vrata

pobegnil iz gradu, iz mesta. — Kam?
 Odtod! Iz rok osvete — kamorkoli!
 Z menoj pa so drevile se pošasti
 in v gozdnih sencah pred menoj, za mano,
 okoli mene vstajali so tisti,
 ki žrtve mojega so bili meča!
 S krvavih so bojišč hiteli name,
 razbijali podzemskih ječ zapahe,
 z morišč so vstajali . . . otroci, starci . . .
 Čimdalje več sem videl jih pred sabo!
 Upadlih lic, krvavo zbičani
 in razmesarjeni v nagoti grozni
 so gnali se, z zobmi škripaje, name
 in on med njimi v škofovski obleki! . . .
 In gnali in podili so me vsi
 po tujih zemljah, dalje, dalje, dalje . . .
 in name klicali osveto božjo . . .

Končal bi bil tedaj življenje kletu,
 a plašil sem se Njega nad zvezdami,
 ki sem ubil pobožnega mu slugo
 in tvorov toliko njegovih rok! . . .
 In prosil sem in dvigal sem roké:
 Rotim vas na Boga, prikazni strašne,
 pustite me, izginite za hip,
 izgini, prosim, za trenutek vsaj
 ti, ki sem te prebodel pred oltarjem! . . .

Dospel sem v Rim. Pred svetega očeta
 sem kleknil nepoznan. Osupel, vzgrožen
 je stal pred mano, grešnikom brezupnim.
 Z rokó samo je mignil, naj odidem,
 odvezal pa me ni . . . Zlodejstvu bilo
 utehe ni — nikdar, nikjer!

Tedaj
 sem onemel, pokopal zadnji glas
 in sam naložil si pokoro težko,
 da več ne izpregovorim besede
 do zadnjega trenutka. — Bridek sklep,
 bridkó trpljenje, a prebil sem ga!
 Iz ene misli mi je rasla moč:
 Čim več trpiš, tem bolj se manjša greh!

Živ sem umiral, živel umiraje,
naposled došel k vam. Vse drugo veste.
Sedaj se bliža zadnja ura; kazen
prihaja z njo za vso prelito kri . . .

Pri koncu sem. In zdi se mi, da laže
utriplje mi srce, da se polega
neznosna bolečina mi v možganih . . .
Vse plava pred očesom kakor v megli —
sem li resnično jaz nasilni kralj,
ki sem govoril vam o njem?

O, sem!

Le strah mi je pričaral to obseno,
brezmejni strah, da stopim pred sodnika,
pravičnega Boga . . . Recite vsaj
mi eno, eno blaženo besedo:
Je li biló dovolj, dovolj pokore?
Pred vami, glejte, v prah se grudim,
kot grešen sin se grudi pred očeta —
je li biló dovolj, dovolj pokore?

Oh, kolikrat se je v tej hudi dobi
ob nizkih poslih zbujal mi spomin
na prejšnjih dni sijaj! Kraljevska kri
se je upirala nizkotnim delom — —
zatiral sem spomin, krotil ponos . . .
Je li biló dovolj, dovolj?

Kaj vidim?

Nasmeh igra vam rahel na obrazu,
tak milosten nasmeh, ki vse odpušča — —
Ne, nel! Še več — vi stiskate rokó,
ki je prelila posvečeno kri?
Naj vam poljubim to rokó dobrotno!
O, mehka vam iz nje kipi toplina —
ne vem, kako se mi godi — zdaj glejte:
Razmičejo se stene . . . jasna luč
mi seva v dušo, neizmeren dan
prihaja iz nebes . . . tam božji stol . . .
telo dobiva krila — moč nevidna
me dviga v luč . . . Ta glas! Bog kliče sam . . .
Izbrisan greh . . . Otet — otet — — otet! . . .

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

VI.

ri Idolniku se je izpraznila hiša. Mater so mu bili odnesli gori za cerkev. Iz vsakega kota mu je zevala nasproti praznosta in ga plašila. Da bi bil vsaj v sobi ostal mrtvaški oder s svojimi bledimi lučmi, s svojimi črnimi preprogami! Kako tiho, kako svečano mirno je bilo oni dve noči, ko je na njem tako sladko spavala mati! Nič se ni ganilo, niti luči si niso upale vzplapolati visoko. Vdano so klanjale svoj črni ogoreli stenj, tiho, neslišno so se utrinjale, kakor bi se bale vzbuditi starko, kakor bi se bale, da ji izgine oni blaženi nasmeh raz izsušeni obraz. In oni sključeni stavec na stolu za vrati, ki jo je stražil, je mirno dremal kakor otrok, njegovo dihanje je bilo lahko, komaj slišno. Povsod svet mir, povsod tajna tišina, a raz oder oni smehljaj, ki je trepetal po temnem obližju, kakor trepeče jesenski solnčni žarek na uvelem, usehlem listu, čakajočem pogrebca vetra, da ga otrese in položi v vlažno-hladni grob!

Povsod mir, povsod tajna tišina!

Sestra je spala v Idolnikovi sobi, a on se je splazil obe noči tiho kakor tat iz nje ter stopil k odru. Prav ob zglavje se je postavil. Njegovi lasje so bili zmršeni, njegov obraz bled kakor novo pobeljena stena, njegove oči vdrte, njegova ušesa prozorna in štrleča. Njegova kolena so se šibila, a stal je in stal vse dolge nočne ure, dokler se ni zasvitalo za gorami. In tedaj je lezel v posteljo, trd in mrzel, da so mu šklopotali zobje. A odnesli so mater tja gori, sveče so ugasnile, oder je izginil, izginil je smehljaj, izginilo je vse.

In zdaj mu je zevala iz vsakega kota nasproti praznosta in ga plašila! . . .

Idolniku ni bilo več obstati v Vrbju. Prosil je službe drugje in nestrpno je čakal, kdaj se zadeva odloči. V tem je vedno tičal doma, prag šolskega poslopja je prestopal le v službenih zadevah. Videlo se mu je, da nima v Vrbju več žive duše, ki bi ga sodila pravično, ki bi si upala pogledati mu odkrito v oči. Celo župnik, ki mu je bil tako dolgo naklonjen, se je izpremenil. Hkratu je postal hladen in redkobeseden, postal je nezaupen. A kuharica ga je na skrivnem obirala in ščuvala ljudi proti njemu. Premalo se ji je znal prikupiti.

Nekdo pa je bil vendar v vasi, ki je Idolnika spoštoval po zaslugah. In ta mož je bil Cvetnič, predsednik krajnega šolskega sveta. S svojim bistrim pogledom je precenil Idolnika in ni se zmotil o njem niti za las. Poznal je natanko njegovo notranjščino, vse njegove vrline in slabosti. Toda Idolnik je tudi njega smatral za svojega nasprotnika. Nesreča, ki ga je bila tako hudo potlačila, mu je zmešala tudi razsodnost. Ogibal se je Cvetniča in njegove hiše kakor vseh drugih. A Cvetnič, preprost in skromen mož v svoji poštenosti, se mu ni hotel vsiljevati. Toda na skrivnem ni pustil Idolnika iz oči . . .

Idolnik se je moral zadolžiti. Dolgotrajna materina bolezen, smrt in pogreb, vse je stalo mnogo denarja. Njegova skromna plača je bila premajhna, da bi bila zadoščevala vsemu, dasi sta si s sestro odtrgavala od ust, dasi sta nosila ponošeno obleko in zakrpano obušalo. Ni šlo in ni šlo!

Kako hud, kako težak je bil prvi korak, ko si je bilo treba izposoditi!

Bilo je nekega jutra že sredi meseca, ko je Idolnik zapazil, da je možnjček popolnoma suh. A bilo je treba zdravil, za mater boljše hrane, bilo je treba tega in onega. Prijel se je za glavo. Pogrelo ga je okoli srca in skrčilo se mu je v tesnobi.

»Na posodo bo treba iti,« je vzdihnil polglasno.

Ozrl se je okoli sebe, ali ga ni kdo slišal. Lastni glas se mu je zdel tuj, tako čudno, tako votlo se je bil izsilil iz grla. A v sobi ni bilo nikogar, jutranji somrak je še pogoledal po skromni opravi.

»Toda kam naj se obrnem?« je mislil dalje.

»V Vrbju ne, nikakor ne,« si je dejal, »to bi me še bolj pokopalo, ako bi me sploh ne spodili od hiše!«

In začel je naštevati v mislih vse znance, vse prijatelje. Ali pravega ni bilo med njimi. Nobenemu ne bi se zaupal.

»Da, ako bi imel Zamuda, to bi bilo lahko,« je govoril dalje. »Ubogi Zamuda, kaj dela? Tako dolgo ga že nisem videl!«

Njegove misli so prešle nekoliko hipov tja gori na hrib Sv. Ahačija. In kakor bi se bil ob njih ojunačil, je stresel z glavo ter dejal:

»Saj to ni sramota! Moj Bog, koliko jih je, ki morajo beračiti!« Umolknil je zopet. In zopet mu je upadel pogum.

»Ali hudo je vendar, hudo,« je govoril počasi in zateglo.

Stopil je k umivalniku in začel se je umivati. Voda je škropila ob steno in po tleh, suhe, koščene roke so polzele po obrazu in rile med lasmi.

»Čemu naj me bo sram? Čemu?«

Te misli so se mu vsiljevale med umivanjem, in ko se je brisal z ozko brisačo, ponovil jih je glasno in skoro srdito.

In pomislil je na mater.

»Mora biti, ni drugače!«

Slučajno je bil tisti dan prost šole. Pri zajutreku je omenil sestri, da gre v trg in da se vrne še dopoldne.

Po dolgem razmišljanju se mu je videlo, da je našel pravega človeka, ki bi ga morda rešil iz zadrege. Bil je to neki trgovec v trgu, ki je bil že večkrat z njim skupaj in je bil z njim še vedno prijazen. Njegov obraz se mu je videl značajan, njegov nastop vzbujajoč zaupanje. Odšel je tedaj.

Po poti mu je nekoliko odleglo. Lažje mu je bilo okoli srca in poželjivo je dihal vase sveži zrak lepega jesenskega jutra. Neumna misel mu je bušila v glavo. »Čemu tako lepo jutro, ko je kača v žepu? Zakaj ni deževno?« Zasmel se je kratko in hripavo ter hitel dalje. Po cesti pred njim so se izprehajale posamezne vrane in kavke, njih perje se je svetlikalo v solčnih pramenih kakor žamet. Stopicale so in se pripogibale kakor zale mestne gospodične. Ko je došel do njih, so se preletele dalje, leno in počasi zamahujoč z razčehljanimi perotnicami. In šel je dalje. A kolikor se je bolj bližal trgu, toliko mu je bilo tesneje. Nekaj mu je govorilo, naj se vrne, naj raje potrpi. A vzravnal se je kvišku, stresel z glavo ter dejal: »Mora biti!«

Kmalu nato je stal pred trgovčevo prodajalnico. Parkrat je šel mimo in se je ozrl v okna. Ni si upal vstopiti, preveč ljudi se mu je videlo notri. V ozadju je videl trgovca, ki je zrl na svoje pomočnike. A danes se mu je videl njegov obraz trd in neizprosno, nič mehkega ni bilo na njem. To ga je potlačilo in dolgo si ni upal vstopiti.

Ko se je pa prodajalna malone izpraznila, se je hipoma odločil in vstopil.

Trgovec mu je stopil nasproti s smehlajočim obrazom in molil mu je roko. »Kaj pa vi dobrega, kaj, gospod Idolnik? Dolgo vas že nisem videl.«

Idolnik je bil v zadregi.

»Rad bi z vami nekaj govoril,« je dejal plaho, komaj slišno. Pri tem se je ozrl na trgovske pomočnike, ki so ga opazovali.

Trgovec je razumel njegove poglede.

»Pa stopiva semkaj v mojo pisarno!« je dejal ter stopal pred Idolnikom. »Torej kaj takega?«

Idolnik je stal pred njim kakor šolarček pred učiteljem. V obraz je bil zardel, glavo je imel povešeno in jecljal je svojo prošnjo.

Ko je povedal, kar je imel na srcu, je dvignil svoje oko ter pogledal trgovca. Ta je stal pred njim z resnim obrazom in nekam zamišljen. A Idolnik je videl, da opazuje njega. Ozrl se je slučajno v ogledalo, ki je bilo na desni steni. In tam je zagledal svoj obraz. Stresel se je. V tem hipu mu je bilo znano, kakšne misli obhajajo trgovca ob pogledu na njegov izsušeni in blede obraz, na prozorna in štrleča ušesa. Hotel se je okreniti, hotel je bežati.

A tu je izpregovoril trgovec:

»Prav rad, gospod Idolnik. Toda za koliko časa, ako smem vprašati?«

Idolniku je odleglo.

»Samo do prvega,« je dejal in se oddahnil.

Trgovec mu je odštel zaproseno vsoto. Ko je Idolnik spravil denar, mu je pa še dostavil: »Pa brez zamere, gospod Idolnik. Upam, da je to prvič in zadnjič. Jaz nimam denarja za posojila; vam, edino le vam sem dal, ker vidim, da ste prišli po nedolžnem v zadrego. Drugič pa bodite bolj previdni in varčite!«

Idolnik je hotel izpustiti denar, a takoj je pomislil na svoje razmere. S tresočimi rokami ga je spravil in odhitel. A trgovčeve besede so ga zadele kakor s kladivom in bučale so mu po ušesih še dolgo potem . . .

Prvega je res vrnil denar. A tu je zašel v zadrego že takoj prve dni. In treba je bilo vnovič beračiti. Tako se je godilo drugi mesec in tretji, tako se je godilo ves čas pozneje. In vsaka pot je bila Idolniku tako težavna kakor prva, nikakor se temu ni mogel privaditi. In vsaka pot je bila hkratu žrebelj v njegovo rakev.

In pozneje ni mogel več vračati prvega in bilo je treba, da se je zatekal k različnim upnikom. Pri tem je postal še bolj plah, živeti je moral dvojnega človeka in nazadnje se je začel gabiti samemu sebi. A nečemu se je vendar privadil in to so bile žaljive opazke, ki jih je dobival, ko so ga upniki terjali. Te ga niso več zadevale, prenašal jih je srčno in pikrosti niso zapuščale v njegovi duši . . .

Idolnik je živel, a to življenje je bilo gnusno in brezupno, videlo se mu je umazano, polito z gnojnico. Smrad se je vedno bolj širil okoli njega, izkušal ga je zadušiti. —

Pozno jeseni je že bilo, ko je Idolnik dobil obvestilo, da se je ugodilo njegovi prošnji in je bil prestavljen na drugo službo, za nadučitelja na neko dvorazrednico. Ob prvi vesti je bil dobre volje,

Prof. dr. Simon Šubic.

Spisal I. Š.

»**L**jublanski Zvon« je v septembrski številki na kratko naznanil svojim čitateljem, da je dne 27. julija letos preminil v Gradcu slovenski pisatelj, univerzni profesor dr. Simon Šubic. Pokojni rojak in rodoljub je spadal med veleume na znanstvenem polju in ime njegovo je znano daleč čez skromne meje naše domovine. S svojimi spisi pa si je tudi med Slovenci postavil trajen spomenik in zategadelj je pač umestno, da se nekoliko obširneje ozremo na življenje njegovo ter podamo nekaj črtic o možu, ki tudi v tujini nikdar ni pozabil rodne zemlje ter ji je ostal zvest do zadnjega zdihljaja!

Slučaj je bil našemu namenu posebno ugoden. Med dr. S. Šubica spisi se je namreč našel svojeročno pisan kratek življenjepis, katerega je bil svoje dni izročil izdajatelju »Zgodovine slovenskega slovstva«, prof. dr. K. Glaserju.¹⁾ Životopis se glasi takole:

»Rojen 28. oktobra leta 1830. v Loški fari, v Brodéh v Poljanski dolini. Do jeseni leta 1842. pastir v Brodéh. Leta 1842. in 1843. sem hodil v ljudsko šolo v Škofji Loki. Jeseni leta 1844. sem jel obiskovati gimnazijo v Celju. Težava je bila velika, skoraj nič nisem znal nemški, pa sem moral nemščino prestavljati v latinščino, pa vendarle nisem izgubil nobenega leta, temveč sem zadnje leto bil »premijant«. Jeseni l. 1850. prestavil se na gimnazijo v Ljubljani. Koncem šolskega leta 1852. delal s tovariši prvo »maturo« v Ljubljani. Kakor sem si na gimnaziji od druge šole naprej služil sam svoj kruh, ker mi ubogi stariši niso mogli nič pomagati, enako se mi je godilo na Dunaju na univerzi, ker sem se na filozofski fakulteti od jeseni leta 1852. naprej pripravljaj za učenika. Tako sem se trudil za obstanek, da že z doma slabega zdravja jamem belehati na želodcu — pozneje tudi na prsih. Profesorja Škoda in Oppolzer sta bila moja zdravnik. Poleti 1856. sem izdelal eksamen iz matematike in fizike za zgornje razrede nemške gimnazije z odliko. Jeseni l. 1856. pridem za suplenta na državno gimnazijo v Budi. Iz Bude l. 1857. za pravega profesorja fizike na zgornjo realko v Pešti. — Poleti 1861. z drugimi »nemškimi civilizatorji« izgnan z Ogr-

¹⁾ Spis mi je izročil g. ravnatelj dr. L. Požar. Upam, da gosp. profesor dr. K. Glaser ne bode zameril, če ga priobčimo na tem mestu. I. Š.

kar ga je zadelo. Vse se mu je mešalo po glavi, trezno ni mogel razmišljati. In tedaj je bilo prvič, da ga je obšla misel, kako bi napravil konec takšnim mukam, takemu trpljenju. Čemu ne? Koliko jih je poginilo, ki niso imeli na sebi niti stotine tega, kar ima on, a vendar so si prerezali nit življenja. Zakaj bi ne smel tega storiti on, on, ki je umazan od nog do glave, on, ki se pozna za njim s sramoto poškopljena pot, on, ki nima upanja, da bi mogel kdaj zabrisati sledove teh temnih madežev! Samo trenotek, hipec, samo nekoliko odločnosti, in vse je dovršeno!

V sobi zraven Idolnika je ponehal jok, zaškripale so duri za njim. Tiho, po prstih se je bližala sestra. Njene roke so trepetale, njene ustnice so podrhtevale. Stopila mu je za hrbet in ovila roke okoli njegovega vratu. Stisnila ga je k sebi tesno, tesno, kakor bi se bala, da ga izgubi. On pa je počasi dvignil glavo ter se obrnil proti njej. V njegovem očesu se je vlažno zasvetilo, v njegovi notranjščini se je mehčalo.

Tedaj so se začule stopinje po veži. Kmalu nato je nekdo potrkal. Sestra se je naglo oddalila, a v sobo je stopil Cvetnič. Naglo je premeril pot do Idolnika ter v hipu izprevidel, kaj se godi v njem.

»Oprostite mi, da se vam vsiljujem,« mu je dejal kratko. »Toda, ker niste vi zaupali meni, oprostite, da zaupam jaz vam. Po naključju sem izvedel o vaših zadevah. Koliko potrebujete?«

Idolnik je zrl vanj, kakor bi bil padel z neba. Sam sebi ni verjel, da prav sliši. Vse mu je prišlo prehitro, prenenadno.

»Kaj tako gledate, povejte, govorite!« je silil predsednik.

»Ah, oprostite mi, gospod Cvetnič . . . sram me je . . .«

»Kaj sram, kaj sram! Ali ste sami krivi? Onih naj bo sram, ki ne vedo, koliko je vredno vaše delo in vas plačujejo tako be-raško, da ne morete niti živeti niti umreti. Tako, prijatelj, zdaj pa govorite!«

Soba okoli Idolnika se je zasvetila, uvidel je, da so še ljudje na svetu, in razodel je Cvetniču vse.

Ko je ta odhajal po stopnicah, dejal mu je zopet enostavno kakor oni dan, ko se mu je Idolnik predstavil:

»Pozdravljeni!«

In izginil je proti domu . . .

Čez štirinajst dni se je Idolnik preselil na svoje novo mesto brez vseh zaprek. In peljal je s seboj vso svojo opravo in v njegovem srcu je vzklikal nov up do boljše bodočnosti . . .

VII.

Precej vode je že poteklo v morje od tačas. Leto se je vrstilo za letom, vsako si je bilo enako. Prinašalo ni ničesar novega, pogrevalo je vse staro, ponavljalo se je, kakor se ponavlja vse na svetu. Zlasti niso ta leta prinesla ničesar učiteljstvu, ki je stradalo slej ko prej.

Idolnik je vztrajal na novem svojem službenem mestu dokaj časa. Izkušnje, ki si jih je pridobil v prvi svoji službi, je uporabljal in živel je vsled njih sam sebi, svoji sestri in izročeni mladini. Skromno je živel in pri tej svoji skromnosti je toliko prihranil, da je Cvetniču poplačal dolg do zadnjega vinarja.

»Veseli me zlasti to,« mu je pisal nazadnje Cvetnič, »da se nisem motil v svoji prvi sodbi o Vas. Ako bi bili kdaj v kakršnikoli zadregi, spominjajte se mene in ne hodite drugam!«

No, tega ni bilo treba. Idolnik je kmalu potem umrl za sušico. Njegov pogreb je bil veličasten in je kazal, kako spoštovanje je užival v vseh krogih. Vzorov, ki je po njih hrepenel ves čas svojega življenja, sicer ni našel, s peresom sicer ni koristil svoji domovini in se ni proslavil, a v duše svojih otrok je vsejal marsikako zrnce, ki je pozneje pognalo stoteren sad. In hvaležnost onih, ki so ta zrnca vsesavali, mu je najlepše plačilo, mu je najdostojnejši spomenik. —

Zamuda je zapustil Sv. Ahacija. Star je in njegov tilnik se je nekoliko upognil. Toda palice še dandanašnji ne potrebuje, njegove noge so lahke, njegovo srce je mlado. Svoje otroke je vzgojil skrbno in po svojih močeh. Vsak izmed njih ima pošteno službo in, kar je najvažnejše, jo tudi pošteno in zvesto opravlja. Zamuda jih je vesel, stoži se mu včasih samo še po oni mučenici, ki se je tako tožno izpod odeje ozirala po Idolniku ob njegovem prvem posetu pri Sv. Ahaciju. Več let je revica morala preležati, predno je umrla.

Zamuda živi sedaj upokojen v mestu pri svojem sinu, ki je po dosluženi vojakih postal kancelist pri sodišču.

Redno ga je videti, kako se izprehaja po mestnem drevoredu. Na njegovem obrazu se zrcali zdravje in se zrcali dušni mir.

Zvečer sedi med svojimi novimi znanci, samimi mlajšimi učitelji, ter pije svojo četrtinko in osminko cvička. Dovtipen je in šegav kakor mladenič in ni še dolgo, kar je dejal:

»Prav dobro se mi godi, menda tako kakor še nikdar v mojem življenju, in Bog me, ne bi še rad umrl! Vsaj tako dolgo bi še rad živel, da bi se učiteljem izboljšale plače. In, prijatelji, zagotavljam vam, da bi živel najmanj še sto let!« — »Ha, ha! Ha, ha!«

Prof. dr. Simon Šubic.

Spisal I. Š.

Ljubljanski Zvon« je v septembrski številki na kratko naznanil svojim čitateljem, da je dne 27. julija letos preminil v Gradcu slovenski pisatelj, univerzni profesor dr. Simon Šubic. Pokojni rojak in rodoljub je spadal med veleume na znanstvenem polju in ime njegovo je znano daleč čez skromne meje naše domovine. S svojimi spisi pa si je tudi med Slovenci postavil trajen spomenik in zategadelj je pač umestno, da se nekoliko obširneje ozremo na življenje njegovo ter podamo nekaj črtic o možu, ki tudi v tujini nikdar ni pozabil rodne zemlje ter ji je ostal zvest do zadnjega zdihljajala!

Slučaj je bil našemu namenu posebno ugoden. Med dr. S. Šubica spisi se je namreč našel svojeročno pisan kratek življenjepis, katerega je bil svoje dni izročil izdajatelju »Zgodovine slovenskega slovstva«, prof. dr. K. Glaserju.¹⁾ Životopis se glasi takole:

»Rojen 28. oktobra leta 1830. v Loški fari, v Brodéh v Poljanski dolini. Do jeseni leta 1842. pastir v Brodéh. Leta 1842. in 1843. sem hodil v ljudsko šolo v Škofji Loki. Jeseni leta 1844. sem jel obiskovati gimnazijo v Celju. Težava je bila velika, skoraj nič nisem znal nemški, pa sem moral nemščino prestavljati v latinščino, pa vendarle nisem izgubil nobenega leta, temveč sem zadnje leto bil »premijant«. Jeseni l. 1850. prestavil se na gimnazijo v Ljubljani. Koncem šolskega leta 1852. delal s tovariši prvo »maturo« v Ljubljani. Kakor sem si na gimnaziji od druge šole naprej služil sam svoj kruh, ker mi ubogi stariši niso mogli nič pomagati, enako se mi je godilo na Dunaju na univerzi, ker sem se na filozofski fakulteti od jeseni leta 1852. naprej pripravljal za učenika. Tako sem se trudil za obstanek, da že z doma slabega zdravja jamem belehati na želodcu — pozneje tudi na prsih. Profesorja Škoda in Oppolzer sta bila moja zdravnika. Poleti 1856. sem izdelal eksamen iz matematike in fizike za zgornje razrede nemške gimnazije z odliko. Jeseni l. 1856. pridem za suplenta na državno gimnazijo v Budi. Iz Bude l. 1857. za pravega profesorja fizike na zgornjo realko v Pešti. — Poleti 1861. z drugimi »nemškimi civilizatorji« izgnan z Ogr-

¹⁾ Spis mi je izročil g. ravnatelj dr. L. Požar. Upam, da gosp. profesor dr. K. Glaser ne bode zameril, če ga priobčimo na tem mestu. I. Š.

skega, sem se udeležil ustanovitve mestne realke v Rossau na Dunaju ter sem bil takoj jeseni leta 1861. potrjen za pravega profesorja fizike na tej novi realki.

Leta 1862. sem na Dunaju zbolel na jetiki. Ko prof. Škodo poprašam za svet, mi odgovori lakonično:

»Želodec za nič, pljuča bolna, mišičje slabo od pete do temena — kaj čem z vani?! Dunaj morate zapustiti na vsak način, ali dobite kje drugod kako službo ali ne — če ne, bodo najpozneje drugo pomlad pljučni tuberkuli vaša smrt!«

Težko sem se odločil zapustiti Dunaj, a ker mi kašelji tudi poleti 1864 ni odlegel toliko, da bi mi ne bilo treba suplenta, sem se odmaknil in jeseni preselil v Gradec, kjer živim odtlej. Prsa so se mi pozdravila, pljuča zacelila in povapnela, a na želodcu sem bil in sem ostal »trpin«.

Od jeseni leta 1864. sem si služil kruh na obrtniški¹⁾ akademiji v Gradcu. Razun te službe pa sem bil leta 1869. imenovan za profesorja »ekstraordinarija« fizike brez plače. In pri tem je ostalo — za to so skrbeli nemški jeziki, ki so me pod ministrom Stremayerjem razglasili na Dunaju za slovanskega agitatorja. To poročilo mi je prinesel prof. Töpler z Dunaja s pristavkom, da sta bržkone kolega Leitgeb in Pebal preskrbela to obrekovanje.

Vedno bolehalo in z opravi obložen, sem vendarle nekaj spisal o mnogoterih predmetih. Izmed svojih nemških razprav ne omenim druge kot: »Lehrbuch der Physik für Obergymnasien und Oberrealschulen.«²⁾ Moji spisi, natisnjeni v »Poročilih dunajske akademije znanosti« in v »Poggendorfovih Analih«, se bavijo z novo mehanično teorijo o gorkoti.

Ko se je po Stremayerjevi milosti ustanovila v Zagrebu jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti, so Hrvatje med prvimi Kranjci izvolili ranjkega Bleiweisa in mene za dopisujoča člana. Dopisoval sem jugoslovanski akademiji, dokler je natiskovala v izvorni slovenščini; ko so pa sklenili, da se mora vsaka razprava prevesti v hrvaščino, sem pa jenjal. V akademiskem »Radu« je natisnjena slovenski spisana mehanična teorija toplote i. dr.

Pri ustanavljanju svoje univerze v Zagrebu so mi Hrvatje ponujali profesuro fizike. Ko mi pa ranjki Erjavec na vprašanje, kaj

¹⁾ To je pač pisna pomota. Dr. S. Šubic je bil na trgovski akademiji.

²⁾ Ta knjiga vsled prevelike cene ni bila vpeljana na naših srednjih šolah, a kljub temu je doživela več natisov in slovi še danes kot izborna pisana učna knjiga, po kateri posebno radi segajo medicinci, farmacevti in kandidati, ki se pripravljajo za izpit iz fizike za spodnje razrede srednjih šol. I. Š.

svetuje on, ki pozna kraj in ljud, odgovori: »V rokah imam dekret za vseučilišnega profesorja v Zagrebu, pa ne grem!« — tedaj sem odbil to stvar.

Svojih slovenskih, v časopisih objavljenih spisov si nisem za beleževal, ne zapomnil, ter sam ne vem kaj. Nekaj malega je natisnila »Slovenska Matica« v Ljubljani in nekaj je prišlo na dan v Krekovem »Kresu«. Više pa cenim to, kar je prišlo na svetlo v »Ljublj. Zvonu« in v ilustrovanem listu »Dom in Svet«.

V rokah imenovanih uredništev je še nekaj nenatisnjenih rokopisov in sam imam pod peresom blizu deset deloma mičnih predmetov.

Sedaj že teče tretje leto, kar ima profesor V. Bežek, urednik »Ljublj. Zvona«, na ogled moj najobširnejši rokopis pod naslovom »Titansko napadovanje Olimpa.¹⁾ Z nabiranjem vsebine tega spisa sem se trudil dobrih trideset let! Nameraval sem spisati »Kosmos človeškega duha«. Na onem svetu zbrani ranjki očaki, prvaki vseh ljudstev in vseh vekov od prve lučice prosvete v Indiji, v Kitaju, v Egiptu i. dr. do naših dni, pretresajo med seboj v dialogih »vprašanja večnih resnic« — vsak po značaju svojega veka in svojega ljudstva. — V svoji oceni (1./II. 1897) piše V. Bežek: Kar se tiče zrelosti in jedrovitosti, bi jaz Vaš spis najrajši primerjal s poznejšimi Platonovimi (najzrelejšimi) spisi, kakor je »Politeia«. A kaj, ko mi borni Slovenci za to niti občinstva nemamo. To delo je prerjaško (ga je *106 pol!*) za »Zvon«; tako, kakor je, bi moralo biti pisano v kakem svetovnem jeziku in založiti bi ga morala kaka akademija ali pa kak mecenat. —

Letos spomladi sem poslal »Slovenski Matici« v Ljubljani na ogled 26 pol obsezajoč spis pod naslovom: *Korenine vremena; ljudska meteorologija* — pa še nemam odgovora, ali ga bo natisnila ali ne. Pri sebi hranim še drugi večji, v obliki male knjige sestavljen rokopis pod naslovom: *Skrivnostne prikazni na človeku ali strahovi in duhovi*. Ta spis obsega drobno pisanih 22 pol; vsebina so mu: navdušenje in razvnetje in zamaknjenje, orakoli in preroki; sonambulizem, mezmerizem, braidizem ali hipnotizem in spiritizem.

Če Vas zanima vsebina tega ali onega spisa, pa bi ne bil prišel na svetlo, dokler živim, utegnete, če si prihranite to poročilo, po-

¹⁾ Ta rokopis je poznejšnji urednik »Zvonov«, gosp. Aškerc, vrnil Šubicu. Sploh hrani uredništvo »Ljubljanskega Zvona« samo še sledeče tri krajše spise pokojnikove: »Izpreminjevanje nazorov o Martovi zvezdi«, »Nova zvezda 20. — ga stoletja« in »O preganjanju toče s strelom«. *Uredništvo.*

prašati, kdo ga je prejel. Z naslovom »V Ljubljano« so prevedeni spisi, a komu, to še ni povsodi odločeno na drobno.¹⁾

V Gradcu, 1. julija 1899.

Dr. Simon Šubic,
prof. na univerzi v Gradcu.«

Tem svojeročno pisanim vrstam nam pač ni treba mnogo pristavljati. V njih se zrcali tipus nadarjenega slovenskega dijaka. Najprej je pasel krave po domačih pašnikih, potem pa je šel v svet, ničesar drugega imajoč s seboj ko bistro glavo. In tedaj se prične boj za obstanek, stradanje in stradanje . . . končno pride na visoke šole, v veliko mesto. Črez marsikaterega pljuskejo valovi življenja in nikdar ne pride več na površje; drugega pa dvignejo kvišku, ker ga je varovala pogube železna volja, zdravo jedro in sreča mila. V človeški družbi zavzame odlično mesto; postal je slaven državnik, sloveč učenjak; njegovo ime se blešči v spisih raznih znanstvenih akademij in korporacij — »papež piše: ljubi brat, cesar c'lo ga čisla sam« . . . In ti nekdanji pastirčki se sedaj ločijo v dve vrsti. Ena vrsta pozabi uborne slovenske kočje, v kateri ji je tekla zibka, izgubi dotiko z domom in mine jo zanimanje za težnje svojega malega naroda. Njegovi žalostni in veseli dnevi, njegovi boji in ideali ne vnemajo več nekdanjega pastirčka in ravnodušno, ne da bi mignil z enim prstom, gleda doli s svojega vzvišenega stališča, kako se posiplje rodna zemlja, kako gine v potopu gruda za grudo . . . ali pa sledi celo z neprijateljskim očesom narodnemu stremljenju in vrvenju ter porablja svoje duševne sile proti onim, ki so mu jih darovali. — Druga vrsta, in ta je številnejša nego prva, pa ostane na visokem mestu zvesta nekdanjim čutom; leto za letom prihaja nazaj v rojstno vas ter srka na prsah rodne zemlje novih moči, novo ljubezen. Do zadnje ure dela za svoje mladostne ideale, in četudi živi v tujini, ne uide ji noben utrip narodovega srca! Leta ginevajo, tovariši, sobojevniki in prijatelji iz mladih dni legajo drug za drugim k večnemu počitku; naš nekdanji pastirček je postal sivolas, truden mož, a njegovo oko se mladeniški zasveti, ko čuje novo vest iz daljne domovine . . .

K tej zadnji vrsti je spadal rajni Simon Šubic — kakor spada k njej mnogo odličnih mož, ki jih je rodila Poljanska dolina!

Kar se tiče osebnih lastnosti Simona Šubica, je bil znan kot jako ljubezniv, zgovoren človek. V teku let si je pridobil izdatno

¹⁾ Konec pisma iskreno čestita prof. dr. K. Glaserju kot pisatelju »Zgodovine slov. slovstva« ter pristavlja: »Veliko dobroto ste storili slovenskemu svetu z Vašo izvrstno zgodovino slovstva in težko pričakujemo nadaljevanje...«

premoženje, deloma s svojimi spisi, deloma s svojo varčnostjo. In varčen je bil pokojni profesor do skrajne meje, varčen pa le za svojo osebo. Poznal ni nikakih potreb. Morebiti je dvajset let prihajal z istimi sivimi hlačami in istim sivim klobukom v svojo rojstno vas; tudi isti dežnik ga je menda spremljal vse njegove žive dni. Cela vrsta mičnih anekdot je krožila med znanci o njegovi varčnosti in marsikako šalo smo razdrli na njegov račun. Varčeval pa je za plemenite namene. Svoje sorodnike je bogato podpiral in kupil jim je razsežno kmetijo in lep nov dom v Zmincu pri Škofji Loki. Leta 1882. je napravil za svojo rodbino posebno ustanovo, ki ima naslov: Prof. Simon Šubic'sche Unterstützungsstiftung. Založil je 4000 gld. srebrne rente in obresti namenil za podporo bratu, njegovim otrokom in otrok otrokom, pozneje pa dijakom iz vsega sorodništva. Ustanovno pismo je datirano v Gradcu z dne 25. nov. 1881. l. in dotični akti so shranjeni pod številko 7288. ex 1882 v registraturi deželnega odbora. Točka 11. ustanovnega pisma je klasičen vzgled mišljenja in značaja ustanovnikovega. Glasi se v nemškem izvorniku: »Nach meinem und meines Bruders Tode hat jeder Fruchtgeniesser die Verpflichtung, jährlich am 28. Oktober, als meinem Namenstage, eine hl. Messe für die Wohlfahrt meines teuren Vaterlandes Krain und für eine glückliche Zukunft aller Slaven lesen zu lassen und wenn möglich, derselben beizuwohnen. Der Stadtpfarrer von Bischoflack hat das Recht, die Kirche dafür zu bezeichnen. Zur Abwechslung können die Messen in der Kirche meines Geburtsortes »v Brodéh« gelesen werden.«

Leta 1898. je nameraval napraviti še eno ustanovo ter je v to določil kapital 80.000 K. Pogajanja z deželno vlado in deželnim odborom so trajala dolgo časa, ker je ustanovitelj stavil razne pogoje, katerih oblastva niso mogla sprejeti. Pozneje je reduciral vsoto in vložil pri finančni oblasti v Ljubljani 40.000 K, a tudi sedaj so se dogovori razbili, ker rajnik ni hotel ukloniti se principom, ki so merodajni pri sprejemu ustanov v javno oskrbo. Zato je pred svojo smrtjo vzel obligacije nazaj in je v prid najbližjim svojcem drugače disponiral s svojim imetjem. —

Ko končujemo te vrstice o pokojnem učenjaku in rodoljubu, izražamo nujno željo, da bi naše osrednje literarno društvo »Slovenska Matica« zbrala pri raznih uredništvih, osobito pa pri »Ljublj. Zvonu« in pri »Domu in Svetu« nahajajoče se manuskripte ter skrbela, da pridejo o priliki na svetlo. To smo dolžni spominu prof. dr. Simona Šubica.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Konec.)

Danič je bil tako potrtn in zamišljen, da je skraja jedva našel primerno besedo tolažbe; kmalu ga je pa človeška družba toliko obodрила, da je ž njo vred še dokaj čvrsto korakal. Celo jezik se mu je razvezal in razjasnil je ljudem s kratkimi besedami svojo zadevo in kako je zastoj iskal v Ljubljani in na Posavju voznika. Ko je starček izprevidel, da je gosposki človek, ki je sedaj njegov potni tovariš, gotovo truden od dolge pešpota, ga je povabil, naj sede spredaj na voz. Profesor je blagroval dobre ljudi, sprejel ponudbo ter prisedel k dečku. Tako se je pripeljal do onega blaženega znamenja, kjer je srečal Cijazovčevega Toneta. —

Lahko si je misliti, o čem je Danič izpraševal Toneta, ko je ta obračal voz pred svetim Janezom Nepomukom, o čem sta se pomenkovala na poti. Tone se ni naravnost odkril, ni postavil svojega srca tako rekoč na dan, nasprotno mu je postalo nekako tesno v grlu, ko je govoril o profesorjevi hčeri: bil si je v svesti, da je polovico zaklada odvezl očetu, in mučila ga je skrb, kaj bo ta oče rekel o takšni prilastitvi, kadar zve o njej. Z neko mladeniško bojazljivostjo in negotovostjo je pojasnil profesorju položaj v Gabrovcu. Daniču ni bilo tako lahko odgnati tiste velike edine misli, ki ga je mučila od polnoči sem. V tem ko so bila skraja njegova vprašanja naperjena le na Smoletovo hišo, na njene prebivalce in na njih usodo, si je dovolil Tone, da bi prikriil svojo srčno zadevo, semintam postranska pojasnila, ki se Daniča niso tako silno dotikala.

»Kako je pa Rezika prišla iz sobe, če je zasul obok stopnice pod streho, kakor pravite?« je vprašal Danič.

»Njo in Polonico smo spravili skozi okno na tlá.«

»Po lestvi?«

»Da. Tudi Komarjeve smo na podoben način morali nesti izpod strehe. Tam smo ves krov raztrgali, predno smo mogli spraviti družino s kurjih gredi.«

»Ali ste pri Smoletovih tudi vi pomagali?«

»Da vam pravico povem, gospod profesor, deklici sem sam spravil izpod strehe, sam sem še o pravem času prinesel lestvo. Da,

to noč bo pomnil Gabrovčan, dokler bo živel, to rečem. Da se je vse to dogodilo po dnevi, ne bilo bi toliko groze. Kaj pa Ljubljana, gospod profesor . . . kako je tam?»

»Dragi prijatelj, zavila je naša prvostolnica v žalost svojo svetlo glavo in jo solzno sklonila do tal.«

»Torej je res, o čemer so me plašili spotoma?» je vprašal Tone ter vprl široke oči v profesorja.

»Res, res. Podira se mesto naših upov in ž njim se zgrezamo mi v prah. Edina nada je še ta, da se po noči ne da presoditi nesreča. Gorje nam, če je Ljubljana padla za vselej kakor cvetica, zadeta od kose.«

»Če je padla, nikdar se ne osokoli naš narod.«

»Nikdar, žalibog!«

Obmolkneti za nekaj časa. Topo zreta predse, iztežka dihata. V tem pa teče kobilica, kakor bi imela peroti na sebi; niti potresnih sunkov, ki so le nekakšen slab odmev poprejšnjih gromov, se ne plaši več; neumorno teče, ko da ima na minuto izračunjeno, koliko potrebuje do doma, in ni za minuto je ne sme prevariti narejeni račun. Mati zemlja čimdalje bolj odstira megleno odejo in čimdalje bolj odkriva svoje staro lice, ki se mu grozne gube polagoma rahljajo in prehajajo v prejšnje dobrotne poteze. Lahen, komaj čuten dih jutranje sape prileti v odmorih popotnikoma nasproti, pobrije v obraz in beži v daljo. Ježi se v jutranjem hladu bronasto, zdravja in mladosti kipeče lice Tonetovo in blede, ubiti, že nekoliko razorani obraz profesorjev, zaviti v razvihrano brado.

»Le hvala Bogu, ki vas je poslal, ko je bilo treba pomagati pri Smoletovih,« je povzel profesor.

»Mati Smoletova so me poklicali na pomoč,« je pohitel Tone z zamolklim glasom pojasnjevati, kako se je zgodilo, da je bila njegova pomoč tako hitra. Razložil je s kratkimi besedami ono zgodbo o stričevih tolarjih in o svoji vožnji, a modro je zamolčal Rezikino nezavestnost in kako je deklici izpiral rano in jo na rokah nesel iz podirajoče se hiše. Mesto tega dejstva je razgrnil pred profesorjem svojo teorijo o potresih, ponavljajoč, kar je trdil že v Gabrovcu, da je tretretlikala zemlja nemara že v nedeljo čez dan in da je bilo ono tretretlikanje morda dim pod zemljo skritega ognja.

Daniču se je odvalil velik kamen od srca. Prijeten se mu je zdel glas srečnega mladeniča in blagroval ga je za njegovo vrlo delo, izkazano Reziki, in pa za to, da mu je prišel naproti. Tudi za ljudi, ki sta jih videla na cesti, sta našla polagoma, ko je bila poravnana ona prva in poglavitna zadeva, srce in besedo.

Že sta imela za seboj ravno polje, že je drdral voziček po gabrovški dolini. Mračno in neobjetno se je razpenjal nad njima nebosklon svinčene barve, in le slab prosvit je pričal, kod se nese solnce za sivimi oblaki. Razgrnilo se je vlažno pomladansko jutro, zrak se je zgostil v ono težko plast, ki se je tako boji človek, ki je bolan na živcih. Iz nobenega dimnika se ni sukljal dim, ki je drugekrati oznanjal vaščanom, hitečim iz cerkve, da jih čaka doma tečno kosilo; nikjer ni čakala na pragu skrbna gospodinja pobožnih domačinov, ker običajna služba božja se tisto jutro še ni opravljala ne v Gabrovcu in ne v bližnjih cerkvah. V nobeni cerkvi še ni zapel jutranji zvon. Pusto, čemerno in surovo se tiščita hrib in gora, nevajena tolike grobne tihote. Ves Gabrovec tabori še vedno pod milim nebom, kakor da je Bog iznova pahnil človeka iz obljubljenega raja ter postavil svojega angela pred vhodna vrata domov in svetišča.

Ko sta bila prišla popotnika sredi vasi, je čakala tam že vsa Smoletova družina ob cesti. Gorko je utripalo srce Daniču, ko je objemal svojo obvezano hčer, in sama sreča je zasijala Reziki na obrazu, ko je videla svojega očeta in vodnika živega in zdravega. Ozirala sta se po Tonetu, pa mladenič je bil že izginil, pustivši sorodne ljudi, da si brez priče razlože doživljaje pretekle noči.

Kmalu se je približal tudi župnik. Srčno je pozdravil prijatelja. Ko je slišal o nesreči Ljubljane, so mu zamrlele oči, kakor bi se iztežka branile solz, ki so se hotele pojaviti v veliki boli. Pozabil je dostojne, tihe spokojnosti, v katero se je silil vso noč, da bi dal dober zgled obupajočim župljanom. Zdelo se mu je, da je propadlo z Ljubljano vse ono, kar mu je bilo najbolj pri srcu na tem svetu, da se mu je zavrtelo življenje v ves drug, nov in neprijazen tir in zbrisalo vse njegove posvetne ideale. V jadikujoče, obupne besede je izlil svojo veliko boleost. Tudi Daniča se je sedaj, ko je videl hčerko v varnosti, polastila tuga po Ljubljani. Zapustil jo je v temni noči padajočo na kup, Bog ve, ali jo bo še kdaj videl v solčnih žarkih!

XX.

V tistih jutranjih urah, ko se je Cijazovčev Tone nahajal na poti proti Ljubljani, se je prigodil v gabrovški dolini velik preobrat javnega mnenja. Ta preobrat je provzročilo župnikovo in Tonetovo razlaganje naravnih stvari in mnogo je k srečnemu razočaranju dolincev pripomogla tudi ta okolnost, da se je naposled po naravni

poti razrešila ona velika uganka pri Cijazovčevem kozolcu. Ta razrešitev velike uganke se ni počasi razlezla po vasi; burno je letela od hiše do hiše, od glave do glave. V tem ko je ob polnočnih urah še marsikdo veroval v antikrista in se ga za žive in mrtve bal, je letel proti jutru od kraja do kraja doline in od ust do ust klic: »Antikrista ni! Hudiča ni!« Tako omahljivo je javno mnenje, ki se nanje toliko greši na svetu, in tolike vrednosti je včasi ono, kar se imenuje glas naroda!

Vse to, kar se je godilo v dolini, je seveda vplivalo tudi na hribovske predele gabrovške soteske, kjer se potres skrajja ni javljal tako grozovito kakor v dolini: poslopja so v hribih manjša, nekatera tudi lesena, torej prožnejša. Vendar pa so že prvi sunki zagnali tudi po hribih vse prebivalstvo iz vasi pod milo nebo. Zbralo se je staro in mlado sredi vasi pred znamenjem, v katerem je stal leseni kip svete Ane. Ta kip imajo hribovci v veliki časti, posebno pa se zateka k njemu ženski spol. Stal je v starih časih v gabrovški cerkvi, in ko je tam doslužil in dobil namestnika, ga je župnik podaril hribovskemu selu, kamor so ga slovesno prenesli ob joku in vzdihovanju dolinskih žen, ki so bile tako zelo navajene videti ga v cerkvi in pred njim pošiljati svoje skrivne želje pred božji prestol.

Dolgo so hribovci stali ali klečali pred onim znamenjem, dasi menda sveta Ana v nebesih s potresom nima ničesar opraviti. Ko so nehali moliti, je letelo od ust do ust vprašanje, kaj to pomeni. Nihče ni vedel sveta, ne pomoči. Kazali so se pa vendar še dokaj ravnodušne in vdane v božjo voljo. Kmalu po polnoči pa so se začele širiti po hribih razburljive vesti: v dolino se je pripeljal hudič, snel je streho z zvonika, v Smoletovi gostilni se je prikazal pod mizo. Precej zatem so se dvignili vznemirjajoči glasi ob sodnjem dnevu in koncu sveta in naposled ob vstajenju mrtvih. Kako hitro melje glas naroda! Vse, o čemer so mislili in govorili, kar so videli in česar niso videli in česar so se bali dolinci, vse to je prišlo povečano v hribovsko vas. Vsaka novica iz doline je hotela imeti svojo pravico tudi v hribih, ali do prave veljave ni mogla priti nobena, ker jo je precej pobila druga. Tako se pehajo v današnjih razburjenih časih od naroda do naroda nove ideje ali vsaj to, kar nekateri imenujejo ideje, pa vsaka ne pride v trajno veljavnost, ker se hitro pokaže na obzorju nova, ki izpodrine prejšnjo. Po teh novicah je nastal v gabrovških hribih velik kaos, podoben oni zmešnjavi, ki vlada v vasi na semanji dan, kadar kupčevalci, prodajalci in mešetarji vsi vprek kriče in trgujejo in glas pobija glas in človek ne razume človeka.

Umevno je, da so dolinske novice silno preplašile in zbegale hribovce. Skraja je bil strah tolik, da je zadušil vsako ugibanje in umstvovanje; šele polagoma so se toliko razvedrili, da so mogli poiskati vzrokov strahoviti kazni božji. Nekateri so trdili, da so jo zakrivali s svojimi grehi hribovci; drugi so dolžili dolince, da so oni s svojo trdovratnostjo, brezobzirnostjo in nepopustljivostjo nakopali Gabrovcu srd božji. Vendar pa sta bili obe stranki edini v tem, da treba nocoj tuje krivde odpustiti, lastne pa obžalovati. Takšno krščansko mišljenje in takšna spokojna odpustljivost je trajala do jutra. Ko pa je upehan sel prinesel v jutro sporočilo, da so postali dolinci vragotajci, ker gre po dolini le en klik in ta klik pravi, da hudiča ni, je zopet zavrelo po hribovskih predelih. Vse je ostrmelo in se žavzelo. »Kako je mogoče, da ni peklenškega kralja, ki smo se o njem toliko naslišali v cerkvi in doma!« — tako so se posve-tovali razburjeni vaščani. Če taje v dolini vraga, onda cvete tam že kriva vera, ki se bode razširjala pred koncem sveta — tako so sodili vobče in nasploh razsodni možje. Iz mnogih glasov pa, ki so leteli po hribovski vasi, se je jasno razločil glas Luke Kozlevčarja. In tako je izpodbujal zadirčni glas Kozlevčarjev: »Stopite k meni, tužni možje in vsi vi, kar vas je iz hribovske vasi! Stojte in poslušajte! Vsi veste, koliko nadlog smo prestali od dolincev in kakšno potrpečnost smo kazali. Tepli so oni naše pastirje, mi smo molčali in mižali; oni so nosili bandera pred nami, mi smo capljali za njimi; zaničevali so nas in v nič devali, mi smo potrpeli; oni so poklicali na svet to nezaslišano šibo božjo, mi smo jim odpustili: v vsem smo se jim pokorili zavoljo svete vere, ki nas je družila ž njimi. In glejte, to jutro pride k nam glas od njih, da ga ni tistega največjega sovražnika človeštva, ki ga nočejo imenovati moja skromna usta! Kaj nam dokaže takšna trditev, če ne to, da so zašli dolinci na mehko pot krive vere, zakaj kdor taji le en del tega, kar je pisano, nima več prave vere. In zakaj taje onega, kateremu naj se razkrehne gobec, predno zine po kristjanski duši? Taje ga zato, ker so veliki grešniki in ne marajo pripoznati oblasti tistega črnega kralja, ki ga je Bog nalašč ustvaril za to, da ž njim poniža one, ki hočejo biti glava, in dvigne tiste, ki so bili rep. Zato je takšna moja misel in svet moj je takšen: mi ne smemo stopati na polzko pot krive vere in ne smemo se družiti z onimi, ki se nahajajo na njej. Če se dolinci pogrezujejo v peklenško blato, mi jim ne moremo braniti; ako pa še ob pravem času prekinemo vse naše odnošaje ž njimi, usmilil se nas bo Bog in ne bo nam žal. Idimo

torej vsi, kar nas je, v dolino in predložimo gospodu župniku prošnjo, da nas pridele drugi župniji, ali da se ustanovi za naše hribe posebna sošeska, ker mi nočemo biti s krivoverci v nobeni dotiki več. In ta naša prošnja se mora predložiti škofu in posvetnim oblastvom na razpravo in v dovoljenje in potrjenje, zakaj kdor ne gre po brvi, utone, kdor se brati z grešnikom, v grehu se pogrezne!»

Tako je govoril Luka Kozlevčar, ki je umel kakor oče Radecki pred bitko vneti z gorečo besedo svojo vojsko. Ko je videl vaščane za svoje strankarske namene zadosti ogrete, se jim je postavil na čelo. Zamrgolelo je po hribovskih potih in stezah in staro in mlado je v gostih trumah drlo za njim v dolinsko vas.

Ko so prihrumeli pred cerkev, sta stala tam župnik in Danič in nekaj dolinskih mož, ki so bili že pregledali cerkev in ocenili škodo. Župnik ni hotel opravljati službe božje v cerkvi, ampak razglasiti je dal, da se bo opravljala pred znamenjem kraj župniškega vrta. Novica, da je tudi Ljubljano zadel potres, se je bila že razširila po vasi. O njej je vse govorilo, tisti, ki so že stali pred cerkvijo, in oni, ki so prihajali k službi božji. Kdor je imel v Ljubljani kakšnega prijatelja ali sorodnika, je izkušal, da bi bolje slišal, priti bliže do one gruče, v kateri je Danič pripovedoval, kaj je videl v mestu in na poti v Gabrovec. In tisti, ki so najbolj želeli zvedeti, kako je tam, so se spogledavali z onimi, ki so stali zadaj, in ti pogledi so pričali, da jim težka misel stiska dušo. Vsi, ki so stali blizu župnika in Daniča, so bili vglobljeni v veliko bol zaradi vsenarodne nesreče, in zdelo se je, da sedaj nobena druga misel nima prostora v človeški glavi.

Kako pa je strmel župnik, ko je Luka Kozlevčar s svojo družaljo stopil predenj in mu objavil hribovske težnje in jih ubrano in krasnogolko utemeljil. In dobrodušno in resno je vprašal Kozlevčarja, kaj je napotilo njegove ljudi, da po taki strašni noči, ko mora vsako človeško bitje koprneti po spravi in se vse raztopiti v medsebojni ljubezni, pridejo k njemu in mu stavijo takšno neizpeljivo prošnjo.

»Napotila nas je kriva vera, ki se širi po dolini in že svoje rogove moli v naše hribe.« Tako je odgovoril Luka Kozlevčar.

»In v čem smo v dolini grešili zoper pravo vero?« ga je prijazno vprašal župnik.

»Od ust do ust leti klik, da ni vraga, da ni tistega peklenškega bitja, katero je Bog ustvaril, da poniža ž njim napuh in oblastnost in one, ki hočejo biti glava. Kdor pa zanikava peklenškega kralja, tudi ne spoznava več prave vere.«

V tolpi za hribovskim prvakom so pritrjevali z glavami, češ: Tako jel!

Kakor se prikaže dobrodušnost kažoč nasmeš 'na licih roditeljev, kadar zaslišita gorostasen nezmisel iz ust brbljavega deteta, tako sta se posmejala župnik in Danič. In prvi se je spomnil znanega izreka nekega francoskega misleca, pa je spojil enako s podobnim ter rekel: »Oh, ne boj se, ljubi moj Luka za peklenskega kralja, ki je tako zelo potreben naši popačeni naturi, da bi ga Bog gotovo ustvaril za gabrovške prepirljivce, ko bi ga ne bil že pred veki in veki postavil v peklo, da ž njim strahuje grešni svet.« In z razgnevljenim glasom je zavpil: »Ne bojte se . . . še je tista pošast, ki vas bo mrcvarila in vzela v svojo peklenko trlico, ako se ne izgledi vaša trma. Ali še ni dosti gromko govoril Bog v svoji prirodi z vami, da se noče povrniti sprava in mir v vaša trda srca? Ne izzivajte njegove vsemogočnosti, da se končno ne izpremeni v kazen to, kar nam je namenil v svarilo!«

Po teh besedah je župnik ostavil hribovske može ter šel opraviti se za službo božjo. Ko je pristopil v mašni obleki pred znamenje, je bila že vsa župnija glava pri glavi zbrana na prostoru med znamenjem in cerkvijo. A bila je razdeljena v hribovski in dolinski tabor. V hribovskem taboru pa se je marsikdo na tihem veselil, da se na stari veri še nič ni izpremenilo.

Težka zračna plast, podobna svinčeni strehi, je ležala nad Gabrovcem. Čemerno vreme se je ujemalo s žalostnim dnevom.

XXI.

Bolesti se je tresel glas župniku, ko je molil običajne molitve. Potrtega srca je klečala za njim občina.

Po končani maši je župnik stopil k studencu na kraj korita in govoril je kratko propoved. Govoril je o zaupanju v Stvarnika, ki nam pošilja dan in noč, solnce in nevihto, veselje in žalost, o njegovi modrosti, ki je položila večne zakone v naročje matere prirode, ki imajo vsi isti konec, nam vsi kažejo v svojih končnih namenih božje stremljenje, iz nepopolnega človeka storiti popolnega. Kazal je svojim poslušalcem na pot popolnosti s tem, da jih je spomnil njih grehov, in samega sebe je obtožil grehov, pa je prosil Boga odpuščanja zase in za svoje župljane ter mu obetal popravo vseh krivic, ki so se vedoma godile v Gabrovcu. Tudi je dal v propovedi z ozirom na svoje hribovske ovčice mesta peklenkemu kralju, ki bo prav gotovo vzel v svojo hudo trlico vse one, ki stor-

jenih krivic ne poravnajo. Ko je prekinil govornika silen sunek, tisti, ki se je zdel mnogim najmočnejši po polnoči, je poprosil svoje vernike, da se ob tej hudi uri domislijo tudi svojih rojakov, ki trpe isto gorje, opomnil jih je, da gabrovska vas na morju slovenskega naroda ni edina ladjica, ki se hoče potopiti, da tudi drugod vzdihujejo nesrečniki in da leži naša bela Ljubljana v razvalinah. Tu je z besedami proroka Jeremije dal duška svoji globoki boli in klical je h Gospodu: »Na šator hčere sijonske si kakor ogenj vsul srd svoj! S čim naj te primerjam, hči jeruzalemska, kakšno priliko naj ti najdem, da te potešim, devica, hči sijonska! Nesreča tvoja je velika, kdo te naj izceli!« Po teh besedah je pokleknil in ž njim vse krdelo. Molili so za trpeče brate. Ko so vstali, so bili razmehčani, raztopljeni v dobrih namenih in potolaženi, ker so čutili vzvišenost molitve za svojega bližnjika in ker jim je taka molitev rodila in množila čut lastne varnosti. Zdajci pa je zapel na gori zvon: bil je to prvi in edini zvon, katerega glas se je razlegal tisto jutro po dolini. Praznično in mogočno je donel in vsem je ta glas pretresel dušo, budil nove upe in poživiljal potrte duhove. Vsi so se zazrli v goro. Župnik pa se je zopet obrnil k vernikom ter proglasil ta glas z gore za znamenje, da bo Bog prizanesel človeštvu in da noče končati svoje stvaritve. »Mi smo potoki in reke, ki hitimo v morje večnosti,« tako je govoril propovednik. »Potoki se ne bodo posušili in reke ne, ker imajo vir življenja v ogromni gori. On, ki je naša ogromna gora, nam je dal življenje in nam je bo ohranil!«

Po teh besedah je namignil ljudem, naj gredo ž njim po cerkvena znamenja. Ves moški zbor se je vsul za njim v cerkev; nihče ni hotel ostati zunaj, ker bi to kazalo strahopetnost. In pripetilo se je takrat čudo in ne čudo: nobeden dolincev ni hotel stopiti k nebu, nobeden k banderom. Jeli so se spogledavati in čimdalje bolj so njih pogledi leteli na hribovce. Župnik je bil s svojo propovedjo potipal svojim ovčicam na pravo občutno struno. Vse je prešnil duh sprave. Raztajalo se je staro sovraštvo, razpuhtela je prejšnja srditost kakor megla, kadar pogleda solnce izza gore. Sprva so dolinci blagohotno prikimavali in namigavali hribovcem, naj oni nosijo danes cerkvena znamenja; ko so pa videli, da si hribovci ne upajo pristopiti — prehitro je prišla ta čast, katero so jim doslej odrekli — so jih začeli vsak na svoj posebni način izpodbujati in vnemati.

Ko je Martán videl, kako gine vsa mrznja, ki je doslej leta in leta vladala v dolinskem in hribovskem taboru, in kako se oba tabora mešata, družita in spajata, kako je vseobčna nesreča razlila

nad Gabrovčcem novo strujo, strujo miru in sprave, in kako se je vsa soseska naselila pod eno streho sloge in medsebojne ljubezni, ko je vse to preudaril, se je raztajalo njegovo prvaško srce, katero so itak že mehčali vso noč črvi vesti in dobri nameni. Izpod čela je pogledal na Kozlevčarja, a ker ga ta ni hotel precej videti, približal se mu je s stranjo. Ujele so se oči krutih sovragov, kalno je gledal ta, nedoločno oni, naposled so se medlo spojili pogledi, v katerih je toliko let gorel ogenj sovraštva. Ko sta se tako s pogledi razumela, je vzklilni Martan: »Pobogajva se, Kozlevčar, kakor so se pobogali drugi!« Pa je zagrabil Kozlevčarja odzadi za rameni, da bi ga tiral skozi množico na prvo mesto k nebu.

Ali Kozlevčar se je spomnil dolgoletnega, brezuspešnega hlepenja po prvi časti v občini, vseh naporov, dokopati se do te časti, in vseh omam in razmam. Ob tem spominu se je zbudil v njem zopet nesrečni ponos in neka krivo razumljena značajnost mu je šepetala, naj nikar ne stopi v kolo vseobče sprave. Zasukal se je, preril se skozi množico in kakor burja je vihral v hribe. Po prvaštvu hlepečega moža potres ni poboljšal!

Poboljšal pa je potres ves ostali Gabrovec. Že mnogo let se noben izprevod ni vršil s takšno pobožnostjo in v toliki složnosti kakor tisto jutro. Po izprevodu so se Gabrovčani čez mnogo let zopet našli v starem kristjanskem bratoljubju: podajali so si roke, nasmihtali se drug drugemu, nekateri so se celo grlili in objemali. Ko je Cijazovec videl, da je stari Anžič iz žepa izvlekel lulo in jo iztrkal ob prst, se mu je približal ter mu ponudil duhana. Stari Anžič se ni branil. Moža sta se jela pogovarjati o važnih stvareh. Od daleč ju je gledal mladi Anžič ter si mel roki; tudi Cijazovčeva Lenka je to novo prijateljstvo z veseljem pozdravila. Martan je stopil k Porenetu in jel je nekaj govoriti o slabem posevu in da se mu zdi, kakor bi se bila njegova njiva tekom let razširila, ker zemlja se vsled povodnji in potresov izpreminja in mejniki se premikajo, in da bi bilo dobro poklicati zemljemerca na ogled. Smole je vabil hribovce, naj se zopet oglašajo pri njem, ker nastaviti hoče novo pristno vino, kakršnega nima nihče v dolini. Vsak je imel za svojega sosedo besedo, vsi so si postali dobri prijatelji, vsak se je spomnil krivice, katero je storil bližnjiku, in izkušal jo je na lep način poravnati.

Še tisto popoldne je pregledal župnik z Daničem in nekaterimi možmi gabrovške hiše. Našli so jih nekaj zelo poškodovanih in poprave potrebnih, nekaj pa tudi še porabnih za zavetišča pred slabim vremenom. Kdor ni imel več svoje dobre in varne strehe, je bil nastanjen tja, kjer se je za silo dobil prostor. Ob dan si ni vsak upal v poslopja, čeprav je potresna sila znatno oslabela, zvečer pa je bil že vsak pod streho, četudi ne vsak pod svojo. Smoletova hiša je bila tako olupljena in razdrapana, da za Daniča v njej ni bilo prostora. Profesor se pred pričetkom šolskega pouka ni hotel vrniti v Ljubljano; le za toliko je bil namenjen tja, da spravi svoje pohištvo iz razdejanega stanovanja. Ker ga župnik tudi v svoje deloma podrto župnišče ni mogel sprejeti, ga je nastanil k Cijazovcu, čigar hiša ni trpela posebne škode. V ono podstrešno sobo, kjer je navadno spala Cijazovčeva Lenka, je prenesel Smole najpotrebnejšo hišno opravilo in tam se je naselil Danič z Reziko. Cijazovec skraja ni bil vesel novih gostov, no župniku ugovarjati ni hotel. Morda komu ne bo ugajalo, da je tudi Rezika šla v gosti k Cijazovcu, morda bo kdo v trpkih slutnjah majal z glavo ter rekel: V lep zelnik so spustili sladkosnedo ovčico. No, takšnega črnogledeža lahko potolažimo in mu povemo, da se je vedla mlada dvojica tako vzorno, da bi tudi najstrožji moralist ne mogel očitati ji kaj nespodobnega. Rezika je bila itak vedno v Lenkini ali Poloničini družbi, in če jo je kdaj ogovoril Tone, zgodilo se je to dostojno, skoraj hladno. Čutil je izobilje globoke strasti v sebi, in takšni ljudje iskrenosti ne kažejo javno. Reziki pa se je zdelo, da mu je itak že povedala in izdala vse ono, o čemer je mislila zadnje čase, in da ima njiju medsebojna izjava veljavnost za vse življenje.

Kmalu po potresni noči se je preselil stric Andrej tja, kjer ne poznajo drugih obresti nego one za dobra dela. Že poprej bolehen, se je še prehladil v oni noči, in v neko pomladansko jutro je nesel smrtni angel pšenico z ljuljko vred pred sodnji stol najvišjega sodnika. Sorodniki so, kolikor je prav, žalovali po njem. Po stričevi oporoki je postal Tone kolikor toliko neodvisen od doma in njegova želja po državni službi se je bližala izpolnitvi. S tem se je močno dvignil v ugledu svojega očeta, ki se več ni bal, da mu sin obvisi pri hiši, ne kmet ne gospod. Tudi z Reziko se je Cijazovec kmalu sprijaznil. Njeno vedenje je bilo tako prijazno in ljubeznivo, da se je moralo prikupiti vsem v hiši; ponižno in ustrežljivo je občevala z vsakim, kakor bi živela zgolj na miloščini pri Cijazovčevih. Cijazovka jo je začela obožavati in ni je mogla prehvaliti. »Naj se zgodi, kar

je namenil Bog! On vse prav naredi,« tako se je izrazil Cijazovec nekoč pred ženo, ki mu je Daničevo hčer povzdigovala v deveto nebo.

In prigodilo se je, kar je namenil Bog. Dve leti po potresu je mladi uradnik snubil profesorjevo hčer. »Vi ste mojo edinico nesli na svojih rokah iz smrtne nevarnosti, vi ste tvegali zanjo življenje. Kdo je sposobnejši nego vi, da ji postane zaščitnik na potih življenja? Moj in božji blagoslov bodi z vama!« je govoril Danič srečnemu Tonetu . . .

Listje pada.

Listje pada, listje pada,
kamor segajo oči,
nama pa ljubezen mlada
in življenje zeleni.

Kaj zato, če ni poletje,
kaj zato, če ni pomlad?
Nama cvete lepše cvetje,
nego ga rodi pomlad!

Mladen Mladenov.

Ave.

V daljavi sinji
zvonovi pojo
večerni »ave«
svečanostno.

In v vasi seljak
že sklepa roké,
pošilja misli
k nebu gorké.

Kot sladke godbe
ubran glas
zveni čez polje
v tihotno vas.

A moja misel
ob zvokih teh
izvablja na lice
mi blažen nasmeh.

In »ave« molita
duša, srce:
Pozdravljeni dnevi
ljubezni mladé!

Kristina.

Književne novosti

Zupančičevih pesmi II. zvezek izide za Božič v založbi A. Schwentnerja, na kar čitatelje našega lista že zdaj opozarjamo. Te pesmi bodo krasen božični in novoletni dar!

Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, zbral dr. Franc Kos, c. kr. profesor. Prva knjiga (l. 501—800). V Ljubljani, 1903. Založila in izdala »Leonova družba« v Ljubljani. Tiskala »Katoliška tiskarna«. Cena? Ocenjo tega na široki podlagi zasnovanega dela smo morali zaradi pomanjkanja prostora odložiti za prihodnje leto.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda za prestopno leto 1904. Izdalo in založilo vodstvo. Cena 1 K 20 h. Vodstvo naše prepotrebne šolske družbe je izdalo za leto 1904. v priročni obliki koledar, ki nadomešča obenem dosedaj običajni »Vestnik«. Poleg vsebine, ki jo nahajamo v vsakem koledarju, obsega tisti tudi več zanimivih leposlovnih pies v vezani in nevezani besedi, ki vsekakor povzdigujejo vrednost koledarja. Namen, ki ga ima koledar, je umljiv. Družba potrebuje — denarja! Že to dejstvo samo po sebi mora biti odločilno za vsakega pravega rodoljuba, da poseže po koledarju ter žrtvuje mali znesek v prid domovine.

Ljubljansko barje in njega osuševanje, spisal Ivan Sbrizaj, deželni nadinženir, Ljubljana, 1903. Cena 60 h. Ljubljansko barje — kdo ni še nikoli z veseljem zrl po tej veliki, lepi ravnini? A vsa ta prostrana ravan je zdaj večinom neplodna ter reprezentuje zakopan zaklad, ki ga treba šele dvigniti. Kako bi se dala nerodovitna, močvirnata tla izpremeniti v bogata polja in plodnosne travnike, nam opisuje deželni nadinženir Sbrizaj v gori navedeni knjižici. Razprava je enako zanimiva za barjane in za prebivalce mesta Ljubljane, kajti tudi Ljubljana bi imela ne majhen dobiček, ako bi se zvršil projekt, o katerem govori gospod pisatelj. Kdorkoli se briga za velevažno vprašanje osuševanja Ljubljanskega barja, rad poseže po tej knjižici, ki vso zadevo natanko pojasnjuje. Jako umestno je bilo, da je primerno število knjižic razdelil brezplačno deželni odbor med prizadete barjane.

—a—

I. S. Machar: Magdalena. — S pesnikovim dovoljenjem prevel Ant. Dermota. — Cena 2 K. — Ljubljana 1903. — Na naslovni strani knjige čitam, da je to I. zvezek neke »Ljudske knjižnice«, ki so jo začeli izdajati založniki »Naših zapiskov« (Jos. Breskvar in tov.), ne berem pa nikjer, da je naša knjiga ponatisk iz tržaške »Slovenke« (VI. letnik 1902), kar bi se bilo že zavoljo bibliografa lahko omenilo. Misel, da se izda to znamenito delo plodovitega češkega realista tudi v posebni izdaji, moram pohvaliti, saj je šele zdaj prav omogočeno, da tudi širši krogi spoznajo in uživajo ta zreli plod moderne češke muze. Izjemoma treba tudi priznati prevajalcu, da je bil srečen pri izbiranju avtorja in med njegovimi deli, ker nam je pretil v slovensko obliko češki umotvor, ki bo gotovo zanimal tudi naše občinstvo. Poleg tega se komaj v kakem drugem delu tako izrazno in poleg tega vsestransko izraža pesnikova posebnost umetniškega stvarjanja kakor v njegovi Magdaleni, kajti ne samo, da nam je pokazal svoje razmerje do češke družbe, katere seveda ne sodi milo, da je

našel marsikatero priložnost, kjer se nam kaže kot umetnik in človek, ampak v pričujočem proizvodu obdeluje tudi snov, ki mora zanimati vsakega izobraženca; nam Slovencem pa se mora prikupiti to delo zlasti zavoljo tega, ker nam riše z mojstrsko roko razmere češke družbe, ki niso nepodobne našim domačim. Predmet našemu romanu v verzih je trdi boj, ki ga bije Magdalena modernega časa, t. j. po nesrečnih rodbinskih razmerah in morda nekoliko po svojevoljnih kapricah usode v močvirje prostitucije zašla Luci za svojo rehabilitacijo v »pošteni« družbi. Ta neravni boj, ki ima svojo nestalno duševno in surovo zunanjo stran, nam riše pesnik s pretresljivo vernostjo in nedosežno plastiko. Kakor hitro smo se sprijaznili ž njegovo včasih mrzlo, rezko tehniko predavanja, ki zametuje vsa rafinirana, slepeča sredstva, zanašajoč se edino le na neodoljivo poezijo življenja in svojo umetniško osebnost, kakor hitro smo premagali — da naravnost priznam — nekatere umetniške predsodke izza šolskih let, sledili bomo z vso dušo tem bogatim slikam notranjega in zunanjega življenja glavne junakinje, ki so enako polne trpke tragike. Vse naokolo glavnega lika pa šumi in bobni navadno življenje ljudi, ki žive, da žive; včasih se ti zazdi kakor da bi imelo vse njih življenje namen, da zagrene drug drugemu slednji hip, da pogazijo v blato, kar ni njim enako, ki priznavajo le dobro zakrinkano nečednost vsakojake vrste, kateri pravijo — družabna morala. S to družbo se bori slabo bitje — uboga Luci —, ki jo je slučajno eden izmed teh poštenjakov v hipu nočne, skrite in globoko v srcu zakopane plemenitosti potegnil iz blata, da bi jo ob belem dnevu stokrat zatajil — njo in svoje plemenito nagnjenje. Zlasti prekrasne so slike iz malomestnega življenja, ki se kaže v tem gadnejši podlosti, ker nima toliko skrivališč kakor velikomestno. Da naposled proti vsem tem podleže slabotno bitje ženske, ki nima sreče, da bi našlo kje trajno in trdno oporo, to je gotovo dovolj naravno. Seveda ni moja naloga, da bi podrobno analizoval to globoko delo; moj namen je bil, opozoriti slovensko čitateljstvo na jedro Macharjevega dela in izpregovoriti dve besedi o prevodu kot takem. Gosp. Dermota je s preudarkom izbral prav to češko delo; da je imel srečno roko, to sem že omenil. On tudi temeljito pozna češčino, iz katere je prevajal. Tudi kot prevajalec se ni poskusil pri tem delu prvič, zato smemo pričakovati, da je s tem svojim prevodom tem bolj uspel. Ne trdil bi seveda tako gotovo, da ima g. Dermota za prevajalca poetičnih del tako potrebno občutnost za jezikovno blaglasnost. Res, prevod je veren, je s prav malimi izjemami — primerjal sem namreč prevod vseskozi z originalom! — točen, ali vendar sem tuintam prav hudo pogrešal tistega lapidarnega Macharjevega sloga, brez katerega si Macharja niti misliti ni mogoče. Besede, ki spadajo skupaj, so često preveč raztrgane in včasih otežujejo celo razumljivost prevoda. Tudi se ne sliši zelo harmonično, če se postavi baš ena in često enozložna beseda v nov verz, kjer stoji tudi ločilo. Seveda ni lahko sloveniti Macharja, to vem iz lastne izkušnje, ali tisto nervozno skakanje iz sedanjika v pretekli čas in obratno občutljivega bralca dovolj moti. Tudi sem opazil, da si je g. Dermota včasih olajšal delo s tem, da je vzel kar češko besedo, katere pa Slovenec ne bo kar tako razumel; primerov ne bom navajal, dasi sem si jih nekoliko zabeležil. Kljub temu hibam prevod prav toplo priporočam, saj moram priznati, da bi bil v zadregi, ako bi moral navesti kaj dosti enako uspešnih, zlasti ako gre za prevode iz slovanskih slovstev.

Dr. Iv. Merhar.

Prekmurski Slovenci. Kako žalostne so vezi Slovencev z njih ogrskimi brati Prekmurci, kaže dejstvo, da doslej še nikjer ni bila obveščena knjižica, ki se tiče književnosti ogrskih Slovencev. V 219. knjigi »Letopisa« Matice Srpske (zvezek 3. za l. 1903.) je naznanjena brošurica: »A magyarországi vend (szlovén) nyelvii irodalom bibliografiája irta Melich János. Dr. Budapest 1903. vel. 8°. str. 26.« Bilo bi želeli, da kak rojak, ki ume madjarski, prouči to brošurico ter nas obvesti o nje vsebini.

Rajko Perušek.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Prevod tega slavnega romana Sienkiewiczovega, ki ga je prevedel Podravski in ki je izšel v založništvu tvrdke Kleinmayr & Bamberg, leži zdaj v svoji celoti pred nami. Delo obseza 20 sešitkov, ki bodo vezani lepa knjiga, tem bolj, ker se je pri izdaji gledalo tudi na zunanjo opremo, kajti papir je dober in med tekstom se nahaja mnogo čednih in primernih slik, ki izpodbujajo domišljijo čitateljevo.

—k.

Gabriel-Louis Saroy. Les nationalités en Autriche-Hongrie. Autour de Trieste: Italiens, Slaves et Allemands. Paris. Impr. Levy. 1902. 8°. str. 43.

Malenkost slovenskih razmer se kaže v tem, da širše občinstvo niti tega ne zve iz časopisov, kar govore in razpravljajo o Slovencih tuji popotniki in ljudje, ki se zanimajo za odnose avstrijskih Slovencev. Drugi, majhni narodi vrše točno kontrolo o vseh književnih pojavih, ki se tičejo njih naroda. Seveda imajo Srbi n. pr. v vseh večjih mestih evropskih svoje poročevalce, ki niso morebiti časnikarji po poklicu. Ali ne glede na to, da imajo Srbi izobraženih zasebnikov, imajo svoje državne zastopnike pri vseh večjih državah, ki na licu mesta spremljajo vse književne pojave, ki se njih tičejo, in delajo reklamo s spisi, ki so njim ugodni. Slovenci seveda nimamo diplomatskih zastopnikov, ali kakor se zdi, je v inozemstvu tudi število inteligentnikov tako minimalno, da niti onega skromnega gradiva, katero bi mogli pobrati iz inozemskih in inojezičnih časnikov in publikacij, ne zbero. Ravno tako zanikarna je tudi druga stroka, ki bi mogla obračati pozornost sveta na slovenske razmere, na težnje in trpljenje slovenskega naroda, ki živi pravo helotsko življenje. Seveda nimamo za to sposobnih sil, kajti ljudje, ki bi znali tuje jezike, francoski in nemški, so med Slovenci redko zasejani, in ona peščica, ki bi bila sposobna, se skrbno ogiblje časnikarskega posla, saj se Slovenci zadovoljujejo z bratomornim bojem, ko na mejah očividno propada slovenstvo.

Tako sem našel v srbskem »Delu«, listu za nauko, književnost i društveni život v zvezku za mesec julij 1903. l. oceno gori imenovane brošure, katero oceno je objavil neki N. S. P. Ker meni brošura ni prišla pred oči, poročam o njej le to, kar sem čital v »Delu«. Francoski pisatelj se je potrudil ne samo na Dunaj, nego tudi v Pešto, Prago, Ljubljano, Zagreb in Trst, da prouči razmere na licu mesta samem ter da poda, zaslišavši vsakogar glas, v obliki izvestja verno sliko svojih spominov, vtiskov in proučavanja o narodnem problemu. Eden del tega izvestja je imenovana brošura. V tej brošuri slika pisatelj uporno in junaško borbo, ki jo borijo Slovenci z Nemci in Italijani na narodnem polju v Avstriji.

Najglavnejši podatki in rezultati obeh poglavij njegove brošure so:

V prvem delu slika z živimi barvami borbo Slovencev z Italijani, posebno v Trstu, ter opisuje njih moči, sredstva, katerih se služijo v tej borbi, ter pravec in obliko njih propagande. Pisatelj po dolgem razlaganju konstatuje, da Slovenci v provinciji povsod napredujejo, pa celo v samem Trstu. Njegov

sklep, da bodo Italijani v kljub vsemu bogastvu in večji kulturi polagoma tudi v Trstu izgubili tla izpod nog, opravičuje takole: Njih akcija ni tako dobro organizovana kot slovenska, poleg tega podpira vlada (!) Slovence v njih delovanju proti Italijanom. Slednjič nimajo Italijani onega oduševljenja in one zdržnosti, katero Slovenci kažejo v svoji borbi. Potem dokazuje s številkami napredek Slovencev, ki so bili pred dvema desetletjema še v povelju ter so tako rekoč spavali smrtne sanje. To bi bilo prav ugodno čuti, ako bi bilo res. Žal pa, da to ni. Slovenci so nazadovali ne le v mestu, kar se tiče njih števil, nego tudi v okolici tržaški se vedno bolj ščeperi italijanstvo, podpirano od domačih odpadnikov. Proti kulturi in denarju je Slovincem težak boj in ga ne morejo srečno dovršiti, ako jim pravičnost vlade ne priskoči v pomoč. Jasno pa je, da vlada ne le Slovencev ne podpira, nego jim v vsakem obziru meče polena pred noge. Ni dvojbe, da je nekdo lahkovernega Francoza s svojim bahanjem naplahtal, kakor sploh Slovenci tujcem skrivajo svoje siromaštvo ter slikajo svoj položaj z jasnejšimi barvami, da s tem tujce, pa še bolj sami sebe slepe.

V drugem delu svoje knjige podaje pisec sliko borbe, katero bori nemški element z italijanskim in slovenskim elementom. Trst je bil vedno pristanišče in najkrajši pot na vzhod in zato je germanstvo nanj vrglo svoje poželjive oči. Četudi je Trst v avstrijskih rokah, je vendar le zaželjeni cilj pangermanske težnje. Zato se vedno čita v razpravah, ki govorijo o eventualnem razpadu Avstrije, da pripade Trst germanstvu. Zato je boj z Nemci težji nego z Italijani. Nemški element je odlično organizovan in država ga podpira proti Italijanom in Slovincem. Pri vsem tem vidi pisec v skrajnem času končno zmago Slovencev, katerih žilavosti in patriotskemu oduševljenju se divi.

Slovenci tega svetovnega vprašanja ne bodo rešili. Za to so prešibki in veljajo v javnem političnem življenju malo ali nič. Kako se spoštujejo slovenske pravice, temu nas uče vsakdanje krivice, ki se prizadevajo našemu narodu. Želci bi, da nisem Kasandra, ali vse naše stanje izzivlje najskrajnejši pesimizem, in to tem bolj, ker so Slovenci sami največ krivi svojega zla.

Na koncu še omenja pisec, da so Slovence najbolj probudili Francozi pod Napoleonom I., ki je priznal slovenski jezik za narodni jezik ter ga uvedel v šole. Tudi ta česta trditev se mi zdi pretiranje skromne resnice ter pesek v oči francoskemu gostu. — Knjiga je pretiskana iz pariškega lista: *«Les Questions diplomatiques et coloniales»*. (XIII. 1902.) *R. Perušek.*

Udovica. Pripoved iz XVIII. veka. Napisao J. L. Tomić. (Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, svezak 252.—255.) U Zagrebu 1902.

Kakšna »udovica« je to? Da se o raskavi vdovi ne piše povest, dolga za celo knjigo, to je jasno; »udovica« se že glasi drugače nego »udova« . . . Vdove, tašče in strici imajo v literarnem življenju in v občnem mnenju svojo stalno vlogo; vsak stric je dober star mož z veliko mošnjo, vsaka tašča je — samci vedo najbolje, kaka; in vdovica? Vdova je usmiljenja vredna. bitje z najmanj šestorico otrok. Kaj pa vdovica? To je vse kaj drugega! Mlada je še, željna življenja in uživanja, bistro se ji iskre oči skozi črni pajčolan in koketno ji stoji klobuček na glavi, ročica je v črnih rokavicah tako majhna, kar nalašč za poljub in tako dalje. In Tomičeva »Udovica«? Lepa je bila ta Gita, »visoka, punih junonskih oblik« in šele 32 let stara. Izkušeni feminologi zatrjujejo, da je ženska baš v teh letih najpopolnejša in puncto corporis. Gita

je bila lepa seveda tudi, predno je bila stara 32 let; to je vedela sama prav dobro; saj se ji je to povedalo večkrat javno in na uho; vedel je to tudi njen mož, bogati in plemeniti asesor Magdič, ki je opravljal svojo službo in zajedno z neumorno skrbjo pazil na svoja posestva. Zato je on umrl za sušico, ona pa ne, ona, ki je vedno rekala, da »ne podnosi sunčane žege . . . in nije za kuhinju stvorena, jer ne može, da podnosi dim sirove hrastovine«. Bila mu je lepa stvar, ki mu je širila ugled s finimi gostbami; on pa ji je bil neizmerno vesten in priden oskrbnik premoženja. Nikdar se nista sporekla in dobila sta dve hčerki. De facto le eno; tajnost — povsod — znana, je namreč bila, da je mlajši hčerki oče grof Čikulin, Gitin prijatelj. Pa saj je bil predmet tajnosti, Magdalena, star že deset let, grof Čikulin mrtev in Gitin soprog je bil baš umrl . . . Vdovica z dvema hčorama je sicer na potu, da postane vdova, ali drugače je, če hčerki nista posebno lepi, vdova pa stara šele 32 let. Vse je reklo: »Glejte, mamica je mnogo lepša, nego so in bodo hčericice. Pa bogata je, bogata!« Vendar leži v poldoraslih hčerkah konflikt življenja za vsako vdovo in razvil se je tudi za našo vdovico. Najprej je bilo sicer treba opraviti žalost za soprogom; vdovica jo je opravila tako, da s »društvenih in javnih obzira ne bude prigovora« . . . Ali že po preteku neobhodno potrebnih tednov se dosledno javi v njej to, kar smo pričakovali: srce ji kuca, želi si moža! Pri tej priliki tudi na mah spoznamo, da ima ta vdovica železno voljo, vsaj tam, kjer gre za lastno naslado: »Ja ću trpiti . . . ali udati se hoću, čim prej.« In tu slutimo drugi konflikt.

To so pogoji za razvoj glavnega dejanja v povesti in na njih podlagi se povest tudi res razvija. Skoraj rafinirano pa je zasnovana zaradi potenciranega glavnega konflikta, ki obstoji v tem, da učinkujeta skupno oba navedena posamezna konflikta: starejša hčerka Jelena, itak naravna ovira svoje matere, vzljubi istega moža, ki si ga je izvolila — mati! To je vsekako višek konflikta, za strogo umetniški okus res rafiniran in morebiti nepotreben. Zaradi svoje drznosti je tudi pisatelju prizadeval nekaj preglavic; pričel ga je nekam silovito in prisiljeno in končal prav tako neverjetno. Jelena se zaljubi v krepkega Domjanića, dasi ga je komaj dodobra videla in ne da bi on vedel za to. In on? Prijatelj, ki je dobil pri Jeleni jerbašček, mu pove, koga ljubi ona. Zdaj je Krsto Domjanić v ljubezenskih škripcih: ljubita ga mati in hči, on še ljubi od prej vdovico, ki pa je vsled raznih nezgod in intrig že hotela postati žena drugega; zdaj se mu ponuja Jelena, ki jo komaj pozna. Polagoma se odloči, da bo odsihmal ljubil Jeleno. Mi pa zmajemo z glavo. Ko se naposled snideta mnogoizkušeni Krsto in Jelena na samem, vzklikne pisatelj, zavedajoč se važnosti tega trenutka (str. 218.): »Njihove duše plovile so u raj u čiste beskrajne ljubavi!« In bralcu in bralki, ki še nista stara dvajset let, se strašno dobro zdi . . . Tako glavni konflikt.

Pisatelj je pač poznal bralce, ki ljubijo senzacijo in pozabljajo ob njej ves svet. Takih bralcev je naposled največ in treba jim je ugoditi; zato tudi pretiranosti le konstatujemo. Koliko bralcev pa pazi na konflikte?! Priznati pa moramo, da je dejanje, kar se tiče tehnike, izpeljano jako spretno in zanimivo, da so značaji risani prav plastično in zlasti, da je milieu dobro orisan po markantnih osebah. Povest se vrši sredi 18. stoletja in je živa slika tedanjih razmer, slika, ki se giblje sredi med realizmom in romantizmom. — S tendenco, ki jo zastopa na nekaterih mestih pisatelj, pa se ne strinjamo.

Dr. Jos. Tomišek.

»Hrvatski preporod« se nazivlje knjiga, ki jo izda v kratkem vseučiliški prof. v Zagrebu, gosp. dr. Gjuro Šurmin. Kolikor je posneti iz doposlane nam vsebine, obeta nam to delo mnogo zanimivega gradiva iz najvažnejše dobe hrvaške zgodovine. Delo izide v dveh zvezkih. Prvi bode obsegal čas od leta 1790.—1836., drugi čas od 1836.—1848. leta. Naročnina na oba zvezka znaša 3 K 50 h. Naročuje se pri »Dionički tiskari« v Zagrebu.

Hrvatski pokret. I. Piše Milan Marjanović. U Dubrovniku 1903. Nakladom pisca. Tiskom Dubrovačke Hrvatske Tiskare. O tej knjižici izpregovorimo prilično kaj več.

Milan Marjanović: Fragmenti. U Dubrovniku god. 1903. Dubrovačka Hrvatska Tiskara. Pisčevom nakladom. Ocenno te knjige prinesemo pozneje.

Matica Srpska je izdala za letošnje leto doslej pet zvezkov »Letopisa«. Poslednji zvezek obsega tele spise. I. Odnosaji izmedju Srbije i Ugarske (1331 do 1355). Spisal Petar Marković. II. Bogoboj Atanacković. Spisal dr. Jovan Skerlić. III. Iz »Knjige skica«. Spisal dr. Svetislav Stefanović. IV. Raspust preobraženskog narodno-ckrvenog sabora 1872. godine. Dr. Stevan Pavlović. V. Književnost. VI. Nove knjige. — Med ocenami je zanimiva ona o »Jovana Grčića istoriji srpske književnosti«, spisal Jovan Radonić. — Izmed knjig »Maticе Srpske« obsega 9. številka »Kosovo, opis zemlje i naroda.« Izdanje sa slikama. II. sveska. 116 str. na 8°. Vrlo zanimiva knjiga. Številka 7. in 8. obsega 1. zvezek spisa St. Stanojevića »Vizantija i Srbi«, ki razpravlja o odnosajih Srbov do vizantske carevine. Delo je proračunjeno na 10 knjig. Prva obsega tale poglavja: Predgovor, uvod; Balkan pred dolazak Slovena. Prodiranje Slovena, Bugara i Avara na Balkan u 6. veku. Knjiga je opremljena z bogatimi literarnimi izkazi ter je vrlo umevno pisana. — Izmed »knjig za narod« obsega št. 103. »Vinogradarstvo«, spisal protojerej Ivan Živković, 12°. 90 strani. Štev. 104. in 105. Iz knjiga starostavnih. I. Veliki župan Časlav, spisal Števan Sremac. 12°. 174 strani. — Št. 106. in 107. pa Kraljević Marko u narodnim pesmama, I. deo, za narod i školu priredio Tihomir Ostojčić. 191 strani 12°. Slednjič je še izšel za narod: Kalendar Maticе Srpske. 8°, ki obsega poleg cerkvenih stvari tudi: Zvezdar (astronomske, kronološke i meteorološke stvari), Zadugar (razgovor o zemljedeljski zadruzi), Zdravac (pouk o zdravju), Privrednik (rokodelstvo, poljedelstvo, bčelarstvo), Zabavnik, Popis velike Kikinde, poslednjega ogrskega mesta, kjer so še Srbi v večini, Godišnjak (letopis), sejme itd. —

R. Perušek.

Slovník staročeský, napsal Jan Gebauer. Vidávají »Česká akademie císaře Františka Josefa« pro vědy, slovesnost a umění, a »Česka grafická společnost Unie«. Tega dela je izšel 9. sešitek. Cena K 3:20.

»Hospodářský slovník naučný«. Pod tem naslovom je začel lani izdajati založnik F. Šimáček v Pragi zanimivo in za češki narod prevažno delo — enciklopedičen slovar, ki obsega, oziroma bo obsegal izključno izraze iz gospodarske stroke. Posamezne besede se razlagajo poljudno. Slovar je ilustrovan z majhnimi slikami (iz živalstva, rastlinstva itd.). Pri tem listu, ki izhaja v sešitkih po 60 h vsake tri tedne, sodelujejo najboljše moči na gospodarskem polju, profesorji na gospodarskih šolah, vseučiliški profesorji itd. List je namenjen v prvi vrsti češkemu kmetu. Bi ne bil li mogoč tudi pri nas tak slovar? Mohorjeva družba, ki ima denarja in naročnikov dovolj, bi lahko prevzela to za naše ljudstvo

prevažno nalogo ter začela izdajati vsako leto po eden večji sešitek. Za vzor bi lahko služil ta češki slovar. Družba bi s tem vsekakor materialno nemalo koristila našemu ljudstvu!

M. Meža.

Novi akordi. III. letnik, šte. 2. (september) in šte. 3. (november 1903). V navedenih dveh zvezkih so zbrane 4 klavirske skladbe, 3 solonapevi, 3 mešani zbori in 2 moška zbor. Izmed klavirskih skladb je omeniti pred vsem Srečka Albinija »Arlekinado, šte. 2.«, ker se odlikuje po svoji prav spretni klavirski fakturi, v kateri podaja skladatelj dobro se glaseč salonski valček. Novo ime nam je Franjo Dugan, ki se je uvedel z drobno klavirsko skladbo »Spominski list« in z večjo pesmijo za en glas »Nočna rosa«. V obeh skladbah se kažejo vplivi tujih vzorov, toda dobrih in posnemanja vrednih; obe budita pozornost in zaslužita pohvalo. Lep motiv slovenske narodne popevke parafrazira Risto Savin uspešno v klavirski skladbi »Večerna«. Emila Adamiča klavirska skica »O mraku« je neuglajena, rapsodistna, lepše je pogodil solonapev »Pa ne pojdem prek poljan«, ki je nekaka študija ob hipnem vznemirjenju. Prav ljubezniv pa je Adamič v mešanem zboru »Da sem jaz ptičica«, iz katerega zveni razposajeni ljudski ton. Dober je moški zbor Frana Gerbiča »Lahko noč« v svoji mehko zaokroženi lirčnosti, prav dober in odličen pa Antona Foersterja moški zbor »Spomen — pjesma«, ki je izdelan vzorno, vplavno in ki je poln vznesene, plemenite melodičnosti. Nežna koketnost se glasi iz Srečka Albinija mešanega zbor »Izpod grma ljubičica«. Mešani zbor Josipa Procházke »Ptičica« je opremljen s spremljevanjem klavirja; ustvarjena je v njem glasbena slika živih, toplih barv. Dobro in krepko slika tudi Anton Lajovic v dvospevu za sopran in alt »Pesem«. Skladba je temno in resno zabarvana in se javlja v njej neoporečna nadarjenost za izražanje dramatiških akcentov.

Dr. V. F.

Viktor Parma: Zdravice. Založil Oton Fischer v Ljubljani. Cena 3 K. Za en glas in spremljajoči klavir priredil ter izdal je Viktor Parma zbirko šestih zdravic, namenjenih po besedilu in lahkokrilih napevih zgolj veselim družbam. Prirojene so po dunajskem valčkovem žanru v lahko zabavo. —ter.

Parmovi »Mladi vojaki«. Kako priljubljena je ta skladba našemu občinstvu, o tem priča dejstvo, da se prireja že nje tretji natisk. Kakor nam poročajo, poskrbi založnik O. Fischer za to, da se seznanijo tudi Nemci s tem svežim, temperamentnim delcem našega Parme. —a—

Die Amazonen der Czarin. Operette in 3 Akten von A. D. Borum. Musik von Viktor Parma. Potpourri K 3, Textbuch K 0'60. Verlag von Emil Berté & Co. Wien I. Nibelungengasse Nro. 3. S tem izdanjem se odpre tej pri nas tako lepo uspeli Parmovi skladbi pot v širši svet. — V Zagrebu se uprizore v odnotnem narodnem gledališču »Amazone« še pred Božičem.

H. Vogrič: Secession-album, I. knjiga, lastna založba, Sarajevo 1903. Cena 3 K. V originalni, slikoviti opremi podaja skladatelj kot opus 3. vrsto 10 mešanih in moških zborov. Da bi služila oprema, ki je baje secesijska, v

resnici pa le absurda, vsebini v priporočilo, ni lahko verjeti, kajti čudne, trioglate note in druga glasbena znamenja se s svojimi neverjetnimi posebnostmi tako malo prikupijo kakor kričeče barve, ki bole oči pri prelistavanju zvezka, kateremu so posamezni listi vsak z drugo barvo tiskani. Ne dvomimo, da bi bila »nesecesijska« izdaja le v prid zborom, kajti vidi se jim, da so pridno delani. Ne manjka skladatelju dobre volje pa tudi nadarjenja, ustvarjati ob vidno energičnem in živahnem temperamentu lepo se glaseče, zvokovite zборе. Mestoma je izdelava preklavirska, obtežujoča glasove z okraski, ki so primerni le klavirju. V zbirki je tudi moški zbor »Lahko noč«, ki ga je obdarilo »Ptujsko slovensko pevsko društvo« z nagrado.

Dr. V. F.

A. Drama. Dne 27. oktobra se je uprizorila prvič na našem odru »Pravljica o Krišpinčku«, bajka v 7 slikah s petjem, češki spisal Želensky, poslovenil Fr. Lier. Ta igra pri nas ni imela sreče. Že pri primieri gledišče ni bilo tako polno, kakor bi bilo želeti. Tudi sodba o njej ni bila nič kaj laskava. Nam se zdi igra dobra. Čudimo se pisatelju, kako je mogel v tako bajne, res otročji duši primerne, poetične prizore vplesti toliko duhovitosti, simbolike, morale, pa tudi trpke satire, ne da bi to le količkaj škodilo temeljnemu značaju igre. Zakaj se je vse to pri nas prezrlo? Ponavljala se je ta bajka dne 22. novembra popoldne.

Dne 29. oktobra smo videli drugo novost, burko »Novi klovn«, ki jo je spisal Anglež I. H. Paul. Čudno neslana in prisiljena reč, ki je, kakor upamo, za vselej izginila iz našega repertoarja!

Na vseh svetnikov dan in dne 8. novembra popoldne je storila svojo dolžnost ter napolnila gledišče Raupachova sentimentalna igra »Mlinar in njegova hči«.

Dne 10. novembra pa smo videli prvič »Legionarje«, izvorno igro s petjem iz Napoleonovih časov v štirih dejanjih, spisal Fr. Govekar, godbo zložil Viktor Parma.

Če hočemo delo kakega pisatelja prav in pravično soditi, nam mora biti pred vsem jasno, kaj je pisatelj ž njim nameraval, kaj nam je hotel podati ž njim. Burke ne bomo merili s tistim merilom kakor tragedijo ali sploh resno dramo. Prepričani smo, da bi gosp. Govekar sam protestiral zoper to, ako bi trdili, da nam je podal v svojih »Legionarjih« poseben umotvor. Ko jih je pisal, mu niti za to ni šlo, da bi ustvaril ljudsko igro v onem plemenitejšem zmislu, v katerem so pisane n. pr. Anzengruberjeve ljudske igre, ampak hotel je spisati igro, ki naj bi učinkovala na širše mase, ki naj bi nudila nam vsem nekoliko prijetne zabave in razvedrila, ob katerem naj bi pozabili trud in druge neprilike dneva. Da se je ta namen Govekarju popolnoma posrečil, ne bo zanimal nihče, ki je »Legionarje« videl. Razen tega je hotel koristiti g. Govekar s svojo igro brez dvojbe našemu gledišču v gmotnem oziru in če poleg tega morda tudi še komu drugemu — kdo bi mu zameril?

Pol joka, pol smeha — tega pravila se je hotel Govekar držati. No, da je v njegovi igri več smeha nego joka, za to mu bo ogromna večina le hvaležna. Pri tem je imel brez dvojbe pred očmi dejstvo, da se vrsti tudi v življenju veselje z žalostjo. Znano je, da se že Shakespeare v svojih žaloigrah ni ogibal komičnih prizorov. Vendar se mi zdi, da so kontrasti v Govekarjevi drami nekoliko prekričeči. Govekar je pisal ob enem burko in žaloigro, a podal nam je nekaj, kar v celoti ni ne eno ne drugo. Res je tisto, kar smo rekli o življenju, toda prezreti ni, da je v življenju vsakemu na voljo, da opazuje njegovo veselo ali žalostno stran — če ni baš sam pasiven junak. Kdor se hoče v življenju zabavati ob dovtipih krojača Ježa, ne pojde obiskat na smrt bolne hčere Rakove! V gledišču pa je človek prisiljen gledati oboje, bodi mu to že prav ali ne. Ta razloček je med življenjem in glediščem in ta razloček mora dramatiški pisatelj vpoštovati!

Name so napravili »Legionarji« vtisk, kakor bi nam bil hotel g. Govekar reči: »Tu imate dobro burko, iz katere pa razvidite, da vam spišem lahko tudi dobro resno dramo, ako hočem«. Par resnih prizorov v igri se odlikuje v istini po pristnih dramatiških momentih.

Tisti, katerim je v igri premalo dejanja, so prezrli, da je igra naslovljena »Legionarji«, a ne »Ferdinand Basaj«. Ferdinand, poznejši Nande in Gropa v »Rokovnjačih«, igra tu res le bolj pasivno vlogo in to, kar se tiče njega v igri, bi v istini ne zadostovalo za dramo, toda igra se zove, kakor opomnjeno, »Legionarji« in glede na ta naslov se mora reči, da je dovolj dejanja v njej. Da so »Legionarji« tudi nekaka predigra »Rokovnjačev«, je pri vsej stvari morda še najduhovitejše, kajti ne da se tajiti, da bomo »Rokovnjače« šele zdaj prav umeli in da nam bo segala Grogova usoda šele zdaj prav v srce, odkar smo videli, kako ga je doletela nesreča in zakaj je zašel v roparsko druhal. Po »Legionarjih« so pridobili tudi Rokovnjači!

Sredstva, katera uporablja Govekar v svojih dramah, niso vselej izbrana, da, često so vprav vsakdanja in celo banalna. A občudovati moramo, kako zna Govekar vse mogoče, že stokrat obrabljene efekte združiti v mogočen celoten dramatiški učinek. Nekateri stvari se v Govekarjevih dramah preveč ponavljajo. Tisto pozivanje k petju na odru imamo v vseh treh njegovih igrah. V drami se mora tudi za petje sam ob sebi izcimiti vzrok! Ponavljajo se tudi še nekatere druge stvari, katerih pa ne moremo navajati, ker ni prostora za to.

V tehniki je Govekar izza »Rokovnjačev« zelo napredoval. Koliko je bilo treba tam še prenarajati, v »Legionarjih« pa je v tem pogledu domalega vse v redu. Nekateri prizori so seveda v jako rahli zvezi z organizmom drame. Celotno dejanje, ki se vrši na beneških tleh, nima pravega pomena. Da je Basaj ranjen, je odveč, tem bolj, ker ga vidimo v 4. dejanju zopet zdravega nastopiti. In samo zaradi tega tudi ni treba novega dejanja, da vidimo, kako je Brnač »pobegnul« iz enega tabora v drugega. To dejanje je torej skoro samo zaradi tega tu, da ima Jež priliko, naučiti se nekoliko laščine. Seveda je bilo baš to spet imenitna misel! Menda ga ni tako kislega človeka, da bi se mu obraz ne razgubil v smeh, ko začne Jež, vrnivši se z legionarji v domovino, prodajati svojo laško modrost. Škoda, da ni za nekaj časa svojega maternega jezika popolnoma pozabil!

Tri izvirne in zares domače igre nam je podal dozdam gosp. Govekar, ki nadkriljujejo po svoji vrednosti daleč mnoge tuje igre enakega žanra in ki povsem dosega svoj namen. To je že nekaj! —

Godba, ki jo je zložil Parma k »Legionarjem«, je dejanju primerna.

Ponavljali so se »Legionarji« dne 22. novembra.

Razen tega smo imeli zadnji čas še sledeče dramske predstave. Dne 14. in 26. novembra so igrali dosedaj našemu občinstvu še neznano burko v treh dejanjih »Njegova hišna«, ki sta jo spisala M. Henequin in P. Bilhand, a dne 24. novembra prvič v sezoni Štolbovo »Morsko deklico«.

B. Opera. Dne 3., 6., 12. in 28. novembra so peli kot noviteto na našem odru znamenito Puccinijevo opero »Bohème«. Oceno te opere prinašamo iz drugega peresa neposredno za tem poročilom. Dne 8. novembra so peli tretjič »Amazonke«, a 17. in 20. novembra z lepim uspehom Smetanovo krasno opero »Dalibor«.

Dr. Fr. Zbašnik.

Puccinejeva Bohème na slovenskem odru. Slovensko gledišče je uprizorilo novo veliko opero italijanskega skladatelja Giacoma Puccinija. Puccini je poleg Mascagnija in Leoncavalla danes najznamenitejši zastopnik moderne italijanske glasbe. Ti umetniki ne iščejo svojim operam dejanj, v katerih nastopajo osebe v blestečih oblekah in z velikim pompom, ampak zajemljejo iz realističnega življenja, in najsi bodi še tako priprosto, naj se tudi vrši v revni podstrešni sobici ali v navadni krčmi ali na priprostem odru potujoče družbe revnih bajacev. Ti trije glasbeni reformatorji so pravi zastopniki verizma v glasbeni literaturi.

Posebno priprosta, brez posebnega vnanjega bleska je opera »Bohème«, a pridobila si je vendar svetovno slavo. Besedilo sta napisala po H. Murgerjevem romanu »Vie de Bohème« G. Giocosa in L. Illica. V štirih slikah pred očuje življenje stradalajočih, a tudi zapravljenih umetnikov: pesnika, slikarja, muzika in filozofa v »Quartir Latine« v Parizu. Smeli, domišljivi pustolovci so ti nepriznani umetniki; veselo, lahkomišlno žive in se ljubimkajo s koketnimi pariškimi modistinjami in šiviljami. Poetu Rudolfu Mimi ni baš zvesta, a ljubi jo vendar, kakor Marcell svojo lahkomišlno Musette. To njih življenje je pa vendar zanimivo in včasih tudi prav tragično. V prvi sliki vidimo stradalajoče umetnike; peč si kurijo z rokopisi poeta, dokler jih ne reši te bede muzik Schaunard, ki je pri nekem Angležu zaslužil denarja na prav čuden, ciganski način. Tri dni je igral na klavirju, da bi Angležu z glasbo umoril nadležno papigo; ker tako ni šlo — mu jo je pa skrivaj zastrupil. Ko veseli prijatelji odhajajo v kavarno, pride Mimi trkat na vrata in prosit Rudolfa vžigalic, da si prižge luč. Kako čudna pot, priti do Rudolfa! Tu se poet zaljubi v Mimi — v temi! Rudolf pelje Mimi za prijatelji v kavarno. Druga slika. Živahno življenje je pred kavarno, kjer prodajajo različna božična darila; tudi Rudolf kupi svoji ljubici čepico. Slikar Marcell in Musette se zopet sprizajnita in opcharita starega ljubimca Alcindorja, s katerim je sem prišla supirat. Tepec ji gre kupit črevlje; ko se vrne, ne najde več družbe, pač pa mora ves račun poravnati — tudi zlobnih umetnikov! Tretja slika. V predmestju v Parizu pričakuje, za drevesom skrita, bolna Mimi ljubosumnega Rudolfa, ki jo je bil zapustil. Iz pogovora Rudolfa z Marcellom (ki ga skrita posluša) zve, da je njeno življenje izgubljeno. Četrta slika. V podstrešni sobici zopet stradajo umetniki, a vendar so polni humorja. Na smrt bolno Mimi, ki je zopet z drugimi razkošno živela, pripeljejo k Rudolfu. Prijatelji in Musette zastavijo razne stvari, da ji preskrbe zdravnika in zdravil in tudi muf, ki si ga Mimi tako želi. Z mufom na rokah in s čepico na glavi umrje na postelji, še predno pride zdravnik. Prijatelji in

ž njimi obupani Rudolf — plakajo. To je sicer tragičen konec, pa posebno ne razburi, tem manj, ker je vse dejanje precej prepletano tudi z veselimi prizori.

Ker si je opera že davno pridobila svetovno slavo, bi jo bilo odveč z glasbenega stališča podrobno oceniti. Partitura je polna pristne glasbene lepote in dramatične moči. Moderna je ta glasba, učinkuje tudi s silovitimi glasbenimi sredstvi, ne plaši se niti cele dolge vrste vzporednih kvint, ne drugih tabulturnih napak, nad katerimi bi se marsikateri strogi učitelj stare šole s studom zgražal. V spajanju raznih instrumentov v zanimive efekte je Puccini zelo originalen in spreten: akordi blesteči, modulacija presenetljiva. Vsi detajli so jako skrbno izvedeni. Orkestralno pojasnjuje dejanje slikovito, čeprav ne povsem v Wagnerjevem smislu stalnih motivov za posamezne osebe; vsled tega je opera večje glasbene vrednosti in v tem oziru nadkriljuje opere Mascagnija in Leoncavalla. Puccinijeve melodije v *Bohème* so lepe in prelestne milobe, a po svoji originalnosti ne take, da bi poslušalcu ostale v spominu, kakor n. pr. pesem Turidova v Mascagnijevi operi »Cavalleria rusticana« ali pesem bajaca v Leoncavallovi operi »Pagliacci«.

Za naše razmere se je opera najskrbneje uprizorila in za uspeh imajo največjo zaslugo primadona g. Skalova (Mimi) in g. Kalivodova (Musette), potem solisti g. Orželski (Rudolf) in g. Angeli (Marcell), kakor tudi g. kapelnik Benišek in režiser g. Lier. Pri reprizi 6. novembra sta v prvi sliki izborna pela duet Rudolf in Mimi. Musette v drugi sliki je izborna ugajala in napravila najboljši vtisk kot pevka in igralka. Krasno je pel Rudolfa v tretji sliki gospod Orželski in Marcella gospod Angeli. Sploh sme biti opera s temi solisti zadovoljna — odlični glasovi, izborna izšolani, dobri igralci in lepe, krepke postave. Vsestransko porabni g. Lier je tudi dobro pel hišnega gospodarja Bernarda. Collin (filozof) g. P. in Schaunard (muzik) g. Š. sta razmerno glasovno prešibka in za take vloge premrtva. Zbor je bil v drugi sliki premalo točen in prepočasen. Orkester bi bil lahko vsekakor boljši.

Omenim naj še končno, da se ravnokar tudi z velikim uspehom poje na večjih odrih najnovejša opera Puccinijeva »Tosca«, katere snov je naravnost kruta — prava inkvizicija —, in da je tudi Leoncavallo zložil opero »Bohème«, ki pa zaostaja za Puccinijevo. P-r.

Med revijami

»Slovanský Přehled«, r. VI., číslo 1., je prinesel začetek daljše razprave dr. Arnošta Muke »Slované ve vojvodství Lüneburském«. Muka, gimn. profesor v saskem Freibergu, prvi učenjak med lužiskimi Srbi, je od krakovske akademije dobil častni nalog, da bi potoval na Lüneburško ter po lastnem preiskovanju poročal o vprašanju, pred par leti na novo nastalem, ali še žive tam ljudje, ki bi govorili jezik starih Polabanov. Leta 1901. je prepotoval deloma peš, izvečine pa z vozom celo zapadno dolnje Polabje v krajih Lühowskem in Danneberškem. Rezultat: Beseda lüneburških Slovanov je zaniknila popolnoma že sredi 18. veka, in če se je očuvala v oni pokrajini (Lüneburger Wendland) stara slovanska narodnost v tipu, seliščih, navadah in običajih, značajo in nazorih skoro neizpremenjena do dandanes. — Vzgljedno delavni lingvist in

srbski statističar izda zbrane zadnje ostanke jezika lüneburških Slovanov v »Materialach i pracach Komisiji językowej« akademije umetnosti v Krakovu.

Dr. Fran Ilešič.

Vitezović, mjesečnik za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku, je pod uredništvom Emilija Laszowskega meseca julija v Zagrebu začel izhajati. »Zasnovasmo ovaj časopis te ga nazvasmo „Vitezović“, imenom dičnim onog slavnog muža, koji je pod izmak XVII. in na početku XVIII. vijeka stekao za Hrvate neumrle zasluge. Pavao Ritter-Vitezović bio je povjesničar, genealog, biograf, heraldičar, pjesnik, bakrorezac«, vrstnik in prijatelj kranjskemu Valvasorju. Med sotrudniki nahajamo znana imena: Janko Barle, pl. Bojničić, dr. Bučar, dr. Brunšmid, dr. Deželić, dr. Gruber, dr. pl. Horvat, dr. Rudolf Horvat, dr. pl. Šišić, dr. Milan Šenoa, dr. Šurmin itd. Do sedaj so izšli štiri zvezki; na čelu izhaja Deželićeva obširno na arhivskih podatkih zasnovana biografija zagrebškega škofa Maks. Vrhovca (1752—1827), ob koncu pa so »upiti i odgovori« o raznih geneoloških stvareh.

Dr. Fran Ilešič.

Splošni pregled

Vegov spomenik. Poleg ožjega odbora za Vegov spomenik, ki obstoji v Moravčah, se je konstituiral zdaj še širši odbor v Ljubljani. Imena v tem odboru so nam porok za to, da prizadevanje, postaviti Vegi primeren spomenik, ne ostane brez uspeha.

»Kralj na Betajnovi«. Kakor nam poročajo, uprizore Cankarjevo dramo »Kralj na Betajnovi« v »Narodnem divadlu« v Pragi.

Vela Nigrinova, naša rojakinja in član kraljevega gledišča v Belgradu, ki je lansko leto s tako lepim uspehom gostovala v »Narodnem divadlu« v Pragi, nastopi v kratkem tudi na našem odru kot gost.

Gostovanje gospodične Rückove v zagrebškem gledišču. Član slovenske drame, gdč. Rückova, je igrala nedavno v Zagrebu. Vse kritike, kolikor nam jih je prišlo pred oči, so polne najtoplejšega priznanja za njeno igro.

Zmaj Jovan Jovanović. Pred nekolikimi dnevi je praznoval svojo sedemdesetletnico eden najzaslužnejših književnikov srbskih: Zmaj Jovan Jovanović, ki se je porodil dne 23. novembra 1833. leta v Novem Sadu. Jovan Jovanović ustvarja že nad petdeset let na srbskem književnem polju. Kot liriku mu gre svetovna slava, a tudi v epiki in dramatiki se je s srečo poskušal. Naj bi ohranilo bratskemu narodu nebo še dolgo znamenitega moža!

Razstavo hrvaških umetnikov je priredilo društvo čeških umetnikov »Manes« v svojem paviljonu pod Kinskega vrtovi v Pragi. Zbranih je tu 110 del plastike, oljnatih slik, akvarelov in grafike. Zastopani so: Auer, Bauer, Bukovac, Bužar, Crnčić, Csikoš, Frangeš, Iveković, Kovačević, Križman, Medović, Meširović, Raškajova, Šenoa, Tišor, Valdec. Razstava bo odprta od 31. oktobra do 13. decembra.

Ź. P.

Za česko slávo. Tako se zove znamenito delo, katero urejuje K. Hippman in izdaja Vilimek v Pragi. Kar se nahaja spomenikov češke slave v tujini, in teh ni malo, o vseh bo prinesel ta album slike in opise, da nas tako

seznanj ž njimi in oživi spomin na prošle čase češke samostalnosti, da nas prepriča o velikem pomenu češkega naroda v preteklosti. Hippman, ki ima veliko zaslug za razširjanje češkega imena v tujini, zlasti po svojih francoskih publikacijah, je prehodil skoro vso Evropo in povsod iskal spomenikov, ki se tičejo Čehov in njih zgodovine.

Janko Pretnar.

Jaroslav Vrchlický je spisal novo veliko zgodovinsko dramo v šestih činih, »Korižata«, ki so jo ob velikem entuziazmu prvič predstavljali dne 29. oktobra v »Narodnem divadlu« v Pragi.

V řiši tulipánkũ je naslov novi izvorni češki veseloigri v treh dejanjih, katero je spisala Ružena Svoboda. Igra je na odru lepo uspela. Sicer ni brez vseh tehniških pogrškov, toda njen učinek je bil navzlic temu velik, ker biča v njej pisateljica z brezobzirnim pogumom neizobraženost, omejenost in hinavstvo človeške družbe.

—k.

Theodor Mommsen, slavni zgodovinar, epigrafičar in numismatik nemški, je umrl 1. nov. t. l. v 86. letu svoje dobe. Njegovega imena se bodo Slovani spominjali vedno s trpkostjo, kajti spadal je med njih najzagrizenejše nasprotnike ter jih napadal tudi v svojih spisih pri vsaki priliki. Leta 1858. je bil imenovan za profesorja stare zgodovine na berlinskem vsučilišču. Najimenitnejši njegovi deli sta: »Corpus inscriptionum latinarum« in velika petdelna »Rimska zgodovina«. Mommsen je tip strastnega in tudi pristranskega učenjaka, kar je na veliko škodo njegovim znanstvenim delom.

Janko Pretnar.

»Der Sturmgesele Sokrates« je naslov novi komediji Hermana Sudermana, ki so jo igrali prvič 3. oktobra t. l. v berlinskem »Lessingovem gledišču« z velikim uspehom. Nad devetdeset nemških gledišč jo je že sprejelo v svoj repertoar. Komedija ima politično tendenco in se obrača zlasti proti stremljenjem in idealom predmarčne dobe l. 1848. ter se navdušuje za smeri, ki sta jih prinesla Nemčiji Kraljevi Gradec in Sedan. Pisatelj smeši društvo »der Sturmgesele«, čigar člani so si nadevali razna historična imena; tako je dobil tudi junak komedije »Sokrates« svoje ime zato, ker je pri svojem političnem procesu končal zagovor z zvenečo tirado: »A če bi mi sedaj podali čašo strupa, mirno bi ga izpil«. Tendence igre je izzvala pri premieri tudi precej opozicije, ki pa jo je zatrla večina z demonstrativno pohvalo.

Janko Pretnar.

W. E. Lecky, eden največjih angleških zgodovinarjev minolega stoletja, je umrl 23. oktobra v Londonu, star 65 let. Slavo si je pridobil z deli: »Zgodovina racionalizma v Evropi« (1865), »Zgodovina evropske pravdnosti od Avgusta do Karla Vel.« (1869), »Zgodovina Anglije v 19. st.« (1878—1890), »Demokracija in svoboda« (1896).

Janko Pretnar.

Jubilej Hamleta. Shakespearjev »Hamlet« slavi letos svojo tristoletnico. Sprva se je mislilo, da je bil izdan 1604. l., toda našli so se eksemplarji iz l. 1603., ki so last vojvode Devoushirna. Na Nemškem so igrali »Hamleta« prvič l. 1626. v Draždanah. — Mnogo angleških učenjakov je mnenja, da je avtor svetovnoznanih del, ki se pripisujejo Shakespearju, lord Francis Bacon. Privrženci tega mnenja so sedaj v Londonu ustanovili društvo, čigar smoter je delati na to, da se vrne Baconu zaslužena slava, ki se po krivici izkazuje Shakespearju. Društvo ima na razpolago dosti denarnih sredstev; na njegove stroške bodo učenjaki iskali po arhivih in knjižnicah dokazov za to trditev. Uspehi teh raziskav se objavijo ne le v časopisih, ampak tudi v posebnih popularnih brošurah, ki se razpošljejo po celem svetu.

Janko Pretnar.